

Unele considerații privind dreptul penal românesc în perioada regimului comunist. Tranziția postcomunistă și reconstrucția justiției române. Poziții actuale privind identitatea națională și procesul integrării europene

PARTEA a II-a

Dr. Valentin-Stelian BĂDESCU

Universitatea Româno-Germană din Sibiu, România
Cercetător științific asociat la
Institutul de Cercetări Juridice, „Acad. Andrei Rădulescu”
din cadrul Academiei Române
Membru al Comitetului Român pentru
Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii
al Academiei Române
valentinbadescu@yahoo.com

Drd. Liviu DONE

Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza” din București, România
Școala Doctorală de Ordine Publică și Siguranță Națională

Rezumat: *Instaurarea comunismului în România nu a însemnat doar exercitarea violență a voinței politice a „proletariatului”, ci și constituirea unei arhitecturi constituționale pentru a menține și dezvolta noua ordine socială. Statul devenea instrumentul esențial al acțiunii politice comuniste, având misiunea „istorică” de a transforma societatea capitalistă într-una comunistă, de a elimina „vechea clasă dominantă” (capitaliști, burghezi, cei care slujeau instituțiile politice, juridice și de siguranță națională sau din domeniul învățământului și culturii etc.). Această acțiune „revoluționară” a însemnat distrugerea elitelor politice, economice și culturale românești, ce se cristalizaseră în perioada dintre cele două războaie mondiale. Pe acest loc viran, curățat de „neghina claselor burgheze și a servitorilor ei”, se pregătea înființarea și asezonarea unei noi clase dominante, „cu adevărat democrate, cu iubire de țară”. Noua clasă politică provenea din muncitori și țărani, reprezentanți autentici ai „întregului popor”. În această reconstrucție socială un rol deosebit revenea noului stat reformat, înnoit în fundamentele sale ideologice și ale cărui alveole erau populate cu noi reprezentanți ai puterii populare. Reforma statului și a societății comuniste viza structura și funcțiile statului, zona administrativă, judiciară, a organelor de ordine, de siguranță națională (armata, serviciile de informații), precum și construirea unor complicate instituții cu funcțiuni economice și sociale. Această transformare instituțională era orientată atât către structurile organismelor statale, cât și asupra politicii de „cadre”, de selecție și fixare a noilor conducători și birocrați în structurile puterii.*

Cuvinte cheie: *dreptul penal român; justiție; comunism; identitate națională; integrare europeană.*
Încadrarea subdomeniului: *Drept și Justiție tranzitorie*

Introducere

În prima parte a studiului nostru, am expus rezultatele cercetărilor și observațiilor noastre cu privire la instaurarea regimului comunist în România, după lovitura de stat de la 23 august 1944 și, am ajuns să constatăm că toate actele și faptele juridice înfăptuite de puterea străină de neamul românesc, au fost îndeplinite în vederea unui scop bine stabilit, și anume, suprimarea elitelor culturii naționale printr-o represiune dirijată și instituționalizată, supusă unui sever control ideologic.

Am făcut, apoi, examenul critic al perioadelor, temelor și atitudinilor care au avut pretenția de a explica viața așa cum a fost în vremea de tristă amintire, care nu se poate compara decât cu negura epocii fanariote,

care nu au fost decât niște sisteme greșite ce nu au nimic comun cu libertatea și demnitatea persoanei umane, cu statul de drept și democrația constituțională.

Dar, veți zice: cum a fost posibil. Ei bine, în continuare încercăm să facem acest lucru demonstrând modul cum dreptul penal a fost utilizat ca instrument represiv în slujba puterii.

7. Dreptul penal, instrument represiv în slujba puterii

Originile sistemului de drept penal totalitar se află, evident, în Constituțiile din perioada comunistă, ce reduc gestul de rezervă intelectuală sau de credință religioasă la nivelul unui act de subminare a ordinii publice. Acordarea cu generozitate a drepturilor de natură socială (dreptul la odihnă, dreptul la pensie și ocrotirea familiei), face parte din modalitățile prin care noul regim din România și-a imaginat un pact social *sui generis*. În schimbul asigurării cadrului material de viață, în condiții de planificare, comunitatea de cetățeni renunța la exercitarea critică a libertăților individuale. Represiunea este astfel gândită încât să-i sancționeze pe cei care nu subscriu la clauzele întemeietoare ale noii societăți totalitare. În căutare de legitimitate politică, noua putere comunistă și-a creat propriile ei legi, care au oferit suport juridic măsurilor represive adoptate împotriva oricărei forme de opoziție. Legislația care a stat la baza represiunii din România comunistă a cunoscut fluctuații de la o etapă la alta, funcție de contextul intern și extern. Întotdeauna, în perioadele premergătoare declanșării represiunii, erau operate modificări asupra prevederilor Codului Penal [96].

7.1. Aspecte doctrinare importante privind politica penală. În doctrina dreptului, se admite că politica penală [97], este definită ca „ansamblul de procedee susceptibile să fie propuse legiuitorului sau care sunt efectiv folosite de acesta, la un moment dat, într-o țară determinată, pentru combaterea fenomenului infracțional”, sau „totalitatea măsurilor și mijloacelor de prevenire și combatere a fenomenului infracțional, precum și a principiilor de elaborare și aplicare a acestor mijloace și măsuri, care exprimă o anumită concepție cu privire la acest fenomen și urmăresc o anumită finalitate” [98]. Într-o altă accepțiune [99], politica penală este în egală măsură o știință și o artă [100], ce constă în a descoperi și folosi, în mod rațional, cele mai bune soluții posibile pentru diferitele probleme de fond și de formă pe care le ridică fenomenul criminalității [101]. Politica penală este o parte componentă, un domeniu mai restrâns al politicii generale de construire a statului, între scopurile, principiile fundamentale, metodele și mijloacele de înfăptuire, ale politicii generale a statului, pe de o parte, și cele ale politicii sale penale, pe de altă parte, existând o strânsă legătură. Politica penală are drept scop apărarea împotriva infracțiunilor a relațiilor sociale și a valorilor sociale în jurul și datorită cărora s-au format aceste relații [102], asigurarea climatului de securitate necesar activității de edificare a noii societăți și de perfecționare continuă a relațiilor sociale, reeducarea elementelor antisociale în vederea transformării lor în membri conștienți ai societății, desființarea cauzelor sociale și individuale ale infracțiunilor și înlăturarea treptată a fenomenului infracțional din viața societății [103].

Politica penală folosește aceleași metode și mijloace, adaptate însă la specificul domeniului luptei cu criminalitatea. În această privință, în doctrina juridică, unii autori [104], recunosc că problematica prevenirii infracțiunilor este strâns legată de existența criminalității. În orice societate există, pe lângă o criminalitate reală, fie că este ascunsă sau relevantă, o criminalitate latentă ce cuprinde ansamblul persoanelor care sub influența nefastă a factorilor criminogeni sunt în pericol să alunece pe panta infracțiunilor, lupta contra infracționalismului implicând, prin urmare, nu numai măsuri ca persoanele care au săvârșit infracțiuni să nu mai repete fapte, dar și luarea de măsuri pentru a împiedica pe cei care sunt pe punctul să comită fapte penale să pășească pe un asemenea drum. De aceea, dreptul penal își aduce așadar contribuția specifică la lupta contra infracționalismului; prin aplicarea pedepselor, realizează influențarea infractorului spre a-l determina să nu mai repete infracțiunea (prevenție specială); totodată sancțiunea concretă este de natură să influențeze (prin intimidare) și pe celelalte persoane să se abțină de la comiterea de fapte penale (prevenție generală). Se evidențiază, astfel, că reacția juridică contra criminalității nu poate să fie îndreptată decât contra criminalității reale, nu latente, deoarece dreptul penal nu poate interveni decât dacă ordinea juridică a fost tulburată prin săvârșirea unei infracțiuni (post factum).

Cu privire la istoria dreptului penal remarcăm că, în orice orânduire socială, scopul legii penale a fost și este apărarea ordinii sociale respective împotriva crimei, ca formă de luptă a „individului izolat împotriva

relațiilor dominante”. Amintim, în acest sens, că au fost elaborate de-a lungul timpului numeroase teorii pentru a explica fundamentul așa-numitului drept de a pedepsi, și pentru a determina scopul pedepsei și funcțiile prin care acest scop poate fi realizat cel mai bine [105]. Astfel, observăm că, în literatura de drept penal, numeroasele teorii privitoare la fundamentul dreptului de a pedepsi, au fost sistematizate în 3 grupe, și anume:

a) *teorii absolute*, care văd scopul și fundamentul pedepsei în însăși natura acesteia. Pedepsa servește sieși drept scop și este consecința juridică, necesară și ineluctabilă a infracțiunii;

b) *teorii relative*, care atribuie pedepsei un fundament și un scop în afara pedepsei însăși, și anume, un scop politic și de utilitate, prevenirea infracțiunii și repararea răului cauzat prin săvârșirea acesteia;

c) *teorii mixte*, care tind să asocieze, într-un mod convenabil, cele două teorii anterior expuse. În doctrina școlii pozitivistice, care a marcat un progres evident în gândirea juridică, dreptul de a pedepsi era o necesitate naturală ineluctabilă, un mijloc de apărare a intereselor sociale legitime [106]. Din acest punct de vedere, s-a afirmat că, toate aceste teorii pornesc însă de la concepția că dreptul penal și legea penală sunt așezate deasupra claselor, și că ele apără interesele întregii societăți. Chiar atunci când nu se constată caracterul de clasă al societății, se atribuie dreptului penal rolul de apărător imparțial al intereselor tuturor claselor sociale. În acest context, s-a afirmat că teama de dezvăluire a scopului îngust, de clasă, al legii penale împiedica prevederea în lege a acestui scop [107]. Referindu-ne la sistemul dreptului penal contemporan, se poate observa că marchează un progres considerabil și în ce privește politica penală și mijloacele de luptă împotriva acestuia. Vechile practici feudale, concepțiile înapoiate cu privire la fenomenul criminalității și la mijloacele de luptă împotriva acestuia, au rămas în general de domeniul trecutului. Expresie a voinței societății, dreptul penal a consacrat principiile politicii penale, precum principiul legalității încriminării și a pedepsei, egalitatea în fața legii penale, umanizarea pedepselor, ș.a. Potrivit unei opinii actuale, „*tocmai pentru că exprimă voința unei minorități exploatare, dreptul penal nu poate înfăptui în realitate aceste principii capitaliste, apărarea proprietății private asupra mijloacelor de producție care consacră dominația capitalului asupra muncii. Firește, acest scop real al pedepsei nu era recunoscut în știința dreptului penal și în legislația anterioară, însă el rezulta limpede din conținutul legislației și din practica aplicării acesteia. Se recunoaștea ca scop al pedepsei „apărarea socială” împotriva infracțiunilor, însă se ignorează faptul că fenomenul infracțional era generat, în ultimă analiză, de înseși contradicțiile societății capitaliste și că „apărarea societății” însemna de fapt apărarea cauzelor criminalității. De aceea, în sistemul dreptului penal anterior (burghez), pedepsa apare ca nedreaptă, fiindcă reprimă o faptă la a cărei săvârșire persoana n-a avut posibilitatea de a alege în mod liber între conduita cerută de lege și conduita antisocială. Din această cauză pedepsa nu putea influența asupra infractorului. Dar chiar dacă o asemenea influență ar fi posibilă ea nu ar avea rezultate durabile, fiindcă după executarea pedepsei condamnatul cade din nou sub influența factorilor criminogeni. Același poziție obiectivistă, de ignorare a caracterului de clasă, era adoptată și de penaliștii contemporani. Dreptul penal era astfel prezentat ca exprimând interesele „națiunii”, „societății”, etc., deși, în realitate, acesta exprima voința și interesele dominante”* [108]. Nu achiesăm la această opinie, pentru motivele ce le vom arăta într-o secțiune dedicată acestui fenomen.

Mai mult, în continuarea aceleiași opinii, se afirmă că „ulterior, legea penală din 1969, era recunoscută ca mijloc indispensabil de realizare a politicii penale a statului, pe latura reacțiunii împotriva fenomenului infracțional. De pildă, scopul legii penale era formulat, în termeni clari, prin dispoziția din art. 1 al Codului penal, care prevedea că „*Legea penală apără, împotriva infracțiunilor, România, suveranitatea, independența și unitatea statului, proprietatea socialistă, persoana și drepturile acesteia, precum și întreaga ordine de drept*”. Din această formulare rezulta cu claritate atât caracterul de clasă, cât și concordanța dintre scopul legii și scopul politicii penale a statului nostru. În interesul societății, legea noastră penală apăra, împotriva infracțiunilor, statul ca principal instrument de realizare a politicii în țara noastră și, deci, și de realizare a politicii penale; proprietatea, ca temelie a noii societăți; persoana, a cărei dezvoltare multilaterală constituia scopul întregii activități a statului și în genere ordinea de drept care constituia, de asemenea, o condiție sine qua non a edificării noii societăți. Scopul legii noastre penale, astfel formulat, era deci acela de a apăra societatea în întregul ei și în interesul întregului popor, caracterul de clasă al legii și politicii noastre penale decurgând din conținutul relațiilor și valorilor sociale ocrotite. Acest scop al legii corespunde scopurilor politicii penale a statului nostru, pe latura reacțiunii împotriva fenomenului infracțional [109]. Dispoziția legală

examinată arată că apărarea societății are loc „împotriva infracțiunilor”, ceea ce înseamnă că reacțiunea efectuată pe baza legii penale se îndreaptă împotriva faptelor pe care această lege le prevede ca infracțiuni și numai împotriva acestora. Rămân deci în afara legii penale atât reacțiunea împotriva faptelor care nu constituiau infracțiuni, ci abateri administrative sau disciplinare, cât și întreaga acțiune de prevenire îndreptată împotriva cauzelor sociale ale criminalității și care constituiau cealaltă latură a politicii noastre penale [110].

Pe lângă aceasta, subliniem faptul că, în Codul penal în vigoare și-au găsit reflectarea atât ideile școlii clasice penale, cât și ideile școlii pozitivistice. Nu numai, în Codul penal în vigoare sunt exprimate și ideile progresiste legate de executarea sancțiunilor penale, pe cât posibil, în mediu deschis, ca arestul la domiciliu, art. 218 C. pr. pen., ceea ce subliniază alinierea Codului penal român la marile curente ale științei dreptului penal european [111]. Cu privire la această problemă, știința penală [112] recunoaște în genere legii penale o funcție preventivă și o funcție represivă. În ce privește funcția preventivă, aceasta se înfățișează sub un dublu aspect: o funcție de prevenție generală și o funcție de prevenție specială. Astfel, prevenția specială se realizează nemijlocit ca efect al suportării pedepsei de către condamnat, reprezentând acea finalitate atribuită pedepsei ca mijloc de reeducare. Această formă de prevenție se realizează mai întâi în momentul aplicării pedepsei, obligându-l pe infractor să înțeleagă consecințele inevitabile la care se expune acela care încalcă legea penală.

În continuare, prevenția specială se realizează în procesul executării sancțiunii penale care, urmare a suferințelor legate, inevitabil, de executarea pedepsei, doctrina modernă respinge ideea că pedeapsa ar trebui să fie executată în condiții cât mai severe, chiar cu cruzime, pentru a avea o eficiență maximă preventivă. Pe o asemenea linie de gândire s-ar putea ajunge la suferințe fizice și psihice adăugate suplimentar celor inerente pedepsei, ceea ce legea interzice. Spre deosebire de prevenția specială, remarcăm că, prevenția generală se realizează în momentul edictării normei penale, deoarece destinatarii legii iau cunoștință de exigențele societății în raport cu purtarea lor; un al doilea moment este acela al aplicării pedepsei unei persoane care a încălcat legea penală, aceasta evidențiază pentru toți cetățenii că pedeapsa poate deveni o realitate dacă nu se conformează de bună voie prescripțiilor legii. În sfârșit, executarea pedepsei de către condamnat exercită și ea o influență preventivă generală. De regulă, această acțiune preventivă nu se exercită nici asupra persoanelor care, prin structura și conștiința lor, nu concep să nu respecte legea (aceste persoane n-au nevoie de alte îndemnuri să se comporte corespunzător), nici asupra celor care sunt hotărâți să încalce legea pentru a duce o viață ușoară și de plăceri. Influența preventivă generală se exercită asupra persoanelor care se află între cele două categorii, adică asupra acelor șovăielnici, care se simt tentați să încalce legea, dar care sunt temători și de consecințele pe care o atare conduită le-ar putea atrage. Mai mult decât atât, arătăm că, acțiunea preventivă generală este reală și eficientă, atunci când legea penală este aplicată cu hotărâre și cu promptitudine. Orice carență a autorităților în această direcție, poate avea drept urmare o slăbire a eficienței acestei forme de prevenție [113]. Și, concluzionează distinsa autoare „din expunerile precedente s-a putut vedea că, în fiecare orânduire socială, politica penală, legea penală și pedeapsa, exprimând voința și conștiința juridică a clasei dominante în acea orânduire, au drept scop apărarea împotriva infracțiunilor, a relațiilor sociale esențiale pentru existența respectivei societăți, relații care asigură poziția dominantă a clasei deținătoare a puterii economice și politice” [114].

7.2. Politica penală în România în perioada tranziției la comunism. Dar, în România ce s-a întâmplat de fapt între 1944 și 1964?

După lovitură de stat din 23 August 1944, regimul comunist a fost instaurat în România sub presiunea directă a forțelor sovietice de ocupație, împotriva voinței poporului român, în conjunctura geopolitică apărută după terminarea celui de al doilea război mondial. Acest proces a parcurs, între anii 1945-1947, o perioadă de tranziție tulbură, care s-a încheiat prin actul de abdicare forțată a regelui Mihai, la 30 decembrie 1947, și prin adoptarea noii Constituții din aprilie 1948, care a anulat pluralismul politic, a consacrat acapararea completă a puterii de către forțele comuniste și instaurarea regimului de „democrație populară” [115].

Lovitura de stat de la 30 decembrie 1947 (numită și cunoscută în istoriografia comunistă și ca: „Proclamarea Republicii Populare Române” sau „Ziua Republicii”), reprezintă acțiunea ilegală, de forță, petrecută în perioada 30 decembrie 1947 - 3 ianuarie 1948, prin care comuniștii români, sprijiniți de ocupanții militari sovietici, au impus Regelui Mihai, prin șantaj și amenințare, semnarea unui act de abdicare, au proclamat Republica Populară Română (prin încălcarea Constituției în vigoare la acea dată) și au silit Familia

Regală să părăsească țara. Schimbările politice fundamentale, aduse de lovitura de stat, s-au petrecut fără aprobarea națiunii române, care nu a fost consultată printr-un referendum privind schimbarea formei de guvernământ [116]. România comunistă, 1947-1989, este o denumire neoficială, folosită uneori cu referire la perioada comunistă din istoria României, în care țara a fost cunoscută cu denumirile oficiale de Republica Populară Română și respectiv, Republica Socialistă Româna. În această perioadă, Partidul Comunist Român (care s-a numit inițial Partidul Muncitoresc Român, între 1948 și 1965) a fost, de facto, partidul politic unic care a dictat prin guvern viața publică în România [117].

După încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, Uniunea Sovietică a făcut presiuni pentru includerea în guvernele postbelice a unor reprezentanți ai Partidul Comunist din România, recent reintrat în legalitate (partidul fusese interzis în 1924, pe motivul acceptării tezei cominterniste „a dreptului popoarelor oprimate din România imperialistă la autodeterminare până la despărțirea de stat”), în vreme ce liderii necomuniști erau eliminați în mod constant din viața politică cu toate că, din punct de vedere constituțional, anul 1944, prin Înaltul Decret Regal nr. 1265 [118], reprezenta un moment de renaștere constituțională. În acest sens, ordinea constituțională cristalizată după 5 septembrie 1940, caracterizată prin guvernare autoritară, era înlăturată, creând premisele reinstaurării cadrului legal consfințit în 1866 și revizuit puțin prin actul fundamental de la 1923. Blocul Partidelor Democratice, menționăm aici inclusiv Partidul Comunist, au hotărât instaurarea unui regim democratic, constituțional, cu acordarea drepturilor și libertăților fundamentale tuturor cetățenilor [119]. Prin Decretul Regal nr. 1626 / 31.08.1944 a fost repusă în vigoare Constituția din anul 1923, cu unele rezerve. Astfel, art. IV preciza că: „o lege specială va statornici condițiunile în care magistrații sunt inamovibili”. Art. III din actul normativ juridic menționat prevedea: „un decret dat în urma hotărârii Consiliului de Miniștri va organiza Reprezentanța Națională. Până la organizarea Reprezentanței Naționale, puterea legislativă se exercită de către Rege, la propunerea Consiliului de Miniștri”. Decretul-Lege nr. 1849/11.10.1944 pentru modificarea Decretului Regal nr. 1626/31.08.1944 [120], prevedea în articolul unic următoarele: „Legi speciale vor prevedea condițiunile în care vor putea fi urmăriți și sancționați toți acei care, în orice calitate și sub orice formă, au contribuit la dezastrul Țării, în special în legătură cu războiul purtat împotriva Națiunilor-Unite“. Restaurarea constituțională, determinată de Convenția de armistițiu între România și puterile aliate, considerată o adevărată capitulație, nu un contract de liber armistițiu [121], devenea instrumentul juridic prin care se reglementa limitarea suveranității. Mai mult decât atât, Convenția de armistițiu poate fi considerată un act cu valoare constituțională, ce impunea un nou statut internațional al României pe care puterea sovietică îl octroiază [122] statului român, prin intermediul căruia libertățile redade cetățenilor Regatului sunt vidate de substanță juridică. Comisia Aliată de Control, instituită după semnarea Convenției, avea ca scop imixtiunea în ordinea internă a României și implicit limitarea suveranității.

Practica constituțională după 1944 avea reguli diferite de un regim democratic: Constituție era modificată prin decret-lege, de către o adunare care nu beneficia de o abilitare ca putere constituantă derivată și acțiunea unui Consiliu de Miniștri cu atribuții de legiferare prin decrete-legi. Erau trasate astfel coordonatele unei practici constituționale diferite de cadrul oferit de legea fundamentală din 1923, repusă în vigoare. Cererea adresată de către Rege, Guvernului, pentru a depune mandatul, și refuzul acestuia de a demisiona, aduce un element de noutate în viața constituțională a statului a anului 1945-1946, concretizat prin greva Regală, care s-a materializat în refuzul Suveranului de a primi audiențe și semna decrete. Istoria documentabilă a anului politic 1946 dezvăluie o perioadă de degradare fundamentală a instituțiilor constituționale și a libertăților publice - prin elaborarea legilor electorale și fraudarea scrutinului, urmate de deschiderea Adunării Deputaților prin mesaj Regal.

Sunt validate astfel mutațiile pe care guvernul Groza le impune la nivelul funcționării puterilor în stat, mutații contrare cadrului constituțional de la 1923 [123]. Mutații importante au intervenit în ceea ce privește structura bicamerală a Parlamentului. Prin Decretul Regal nr. 2218 din 13 iulie 1946 [124], se suprima activitatea Senatului, iar organizarea Reprezentanței Naționale se rezuma doar la Adunarea Deputaților care legitima, prin falsă delegare, autoritatea partidului unic, în timp ce extinderea drepturilor politice, prin recunoașterea dreptului la vot feminin, era dublată de anularea relevanței lor efective. Preluând dispozițiile Decretului Regal nr. 2218 în ceea ce privește modul de exercitare a puterii legislative, noua Lege electorală nr. 560/1946 [125], a menținut unele prevederi din perioada interbelică. A menținut principiul universalității

votului și l-a extins în privința femeilor, militarilor și corpului judecătoresc, dar l-a restrâns în privința categoriei nedemnilor. Erau considerați nedemni, potrivit art. 7, persoanele condamnate ca fiind vinovate pentru dezastrul țării, precum și persoanele care deținuseră în perioada 1940-1944 funcții de demnitate publică, obiectivul acestei reglementări fiind acela de a elimina din viața politică, pluripartidismul și implicit partidele istorice. Exista, însă, o derogare în privința persoanelor condamnate pentru infracțiuni politice ori aflate în lagăre pentru acțiuni cu caracter democratic, cărora legiuitorul le conferea dreptul de a alege și de a fi ales, măsură ce îi favoriza pe foștii comuniști ilegaliști. În privința vârstei, ca și criteriu al eligibilității, legiuitorul a prevăzut vârsta de 25 de ani cu două limitări - în afara celor mai sus menționate - militarii activi și judecătorii. Aceste limitări ale dreptului de a fi ales se explică prin faptul că, în acea perioadă, magistrații erau angrenați în coordonarea procesului electoral, iar armata nu fusese încă reorganizată [126].

Mai mult, utilizând instrumentul preferat al ocupantului, care înlocuia forța dreptului cu dreptul forței, prin punerea dreptului în slujba puterii, prin Legea nr. 363/30 decembrie 1947 [127], Adunarea Deputaților declara, în primul rând, că ia act de abdicarea regelui Mihai I, pentru el și urmașii săi. Apoi, legea abroga Constituția din 1866 cu modificările din 29 martie 1923, cele din 1 septembrie 1944 și următoarele. Abroga, implicit, toate actele normative care aduceau modificări Constituției, precum Legea nr. 560 privitor la alegerile pentru Adunarea Deputaților, și Legea de organizare a Reprezentanței Naționale din 15 iulie 1946, ambele promulgate „la pachet” prin Decrete Regale [128] și denunțate de opoziție ca având un profund caracter neconstituțional în raport cu Constituția din 1923, care prevedea bicameralitatea Parlamentului României, întrucât desființau Senatul, iar Suveranul era privat de dreptul constituțional de a desființa Parlamentul, Adunării Deputaților conferindu-i-se puterea exclusivă de a se autodizolva. Deja, prin acordul de la Moscova, Regelui i se restrânseseră atribuțiile regaliene ale instituției, inclusiv i se răpise dreptul de a demite guvernul [129]. România devenea Republică. Art. 4 al Legii nr. 363/30 decembrie 1947, prevedea că „puterea legislativă va fi exercitată de Adunarea Deputaților până la dizolvarea ei și până la constituirea unei adunări legislative constituante, care se va face la data ce se va fixa de Adunarea Deputaților”. Puterea executivă urma a fi exercitată de un Prezidium, format din 5 membri aleși, cu majoritate, de Adunarea Deputaților, dintre personalitățile vieții publice, științifice și culturale ale Republicii Populare România (RPR) care, în aceeași zi, a numit un nou Consiliu de Miniștri” (art. 6). Instituția Prezidiului RPR nu a ținut mult, ea a dispărut la 25 februarie 1948, când, prin Legea nr. 32 [130], odată cu dizolvarea Adunării Deputaților, s-a prevăzut că, până la constituirea Marii Adunări Naționale (MAN), puterea legislativă va fi exercitată de Guvern, actele legislative ale acestuia urmând a fi ratificate de MAN. Deși, legea nu mai pomenea nimic de Prezidiu, el va fi reînființat ulterior.

Statutul justiției încetează a mai fi unul integrabil în paradigma constituționalismului de la 1866 și reiterat în 1923, suspendarea inamovibilității magistraților a devenit o uzanță creată în scopul alterării unui mecanism a cărui funcționare era menită să garanteze setul de libertăți individuale și să acționeze ca o barieră împotriva hegemoniei executivului. Instituționalizarea „tribunalelor poporului” era consecința unei practici legislative și ideologice străine și necunoscute în dreptul intern. Existentă și aplicată în spațiul sovietic, soluția judecătorului popular are o calitate de a oferi o modalitate de instituționalizare a prezenței factorului „popular” în cadrul unui sistem care prezenta un monopol „burghez” în materia recrutării. Instaurarea guvernului de la 6 martie, procomunist în esența sa, a situat România pe o traiectorie nedorită, impusă din exterior, consecință a înțelegerilor prealabile și a politicii de concesi și dominație caracteristice lumii postbelice. Aceasta a echivalat nu numai cu eliminarea din viața politică a pluripartidismului și a democrației parlamentare, ci și cu dezlănțuirea unei cumplite terori asupra elitei politice de dinainte; paralel cu desființarea PNT, PNL, PSDR etc., se petrecea exterminarea în închisorile comuniste nu numai a figurilor lor marcante, ci și a militanților, a aderenților și chiar uneori a simpatizanților lor. Statul-partid comunist care se formase, controla și domina întregul spațiu societal, desființând societatea civilă; disidența - în sensul original al termenului, de opinie minoritară - era sever sancționată, astfel că „dezbateră” publică era un incontinent ritual triumfalist [131]. În aceste condiții, nu mai este deloc de mirare, de ce și cum, PCR „câștiga” alegerile de fiecare dată cu peste 99% din sufragii. Actul de la 30 decembrie 1947, reprezintă sfârșitul formei de guvernământ monarhice și începutul Republicii, formă de guvernământ pe care România o reglementează constituțional și astăzi. Perioada constituțională ce va urma, și pe care noile constituții comuniste sunt chemate să o legitimeze, își are

caracteristicile proprii: proprietatea particulară devine proprietatea socialistă a oamenilor muncii de la orașe și state, iar pluripartidismul, premisă fundamentală a democrației, va fi înlocuit treptat cu partidul unic, singurul ce va coordona, sub o aparență legitimă, întreaga activitate a statului, precum și destinele oamenilor.

Așadar, în 1948 comuniștii preluaseră întreaga putere politică în România. Are loc lichidarea totală a clasei conducătoare, a tuturor elitelor și a multor alți români, din poporul de rând. Din 1948 până în 1964, în România au fost întemnițați peste două milioane de români, și peste două sute de mii au fost lichidați în pușcării și lagăre. Considerăm că poporului român trebuie să i se ofere din partea organismelor internaționale evreiești și din partea statului Israel, pentru Holocaustul săvârșit de evreii comuniști împotriva românilor, o sumă cu multe zerouri, în dolari sau euro.

În timpul regimului comunist din România, în mod special în perioada stalinismului din perioada lui Gheorghe Gheorghiu-Dej (1948-1965), noul regim instaurat sub influența și pornind de la directivele Moscovei, a căutat să redefinească caracteristicile societății, în vederea impunerii unui nou model de putere politică, economică și socială, dar și cu scopul de a controla eficient populația.

Suferind de o acută criză de legitimitate, fapt evident pentru întreaga perioadă comunistă, PCR/PMR a căutat să găsească și să implementeze politici prin care să-și asigure eliminarea oricărei forme de opoziție politică. Pentru cazul represiunii, care a îmbrăcat numeroase forme și manifestări, și care a evoluat în funcție de contextul extern, dar și intern, legislația a reprezentat, în primul rând, un instrument politic prin care categorii întregi de persoane, de foarte multe ori în mod arbitrar, erau definite ca adversari ai regimului și supuși detenției politice.

Dacă la nivel declarativ, regimul de „democrație și legalitate populară” se (auto)definea ca un regim care atinge noi culmi în respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, practica demonstrează faptul că noul regim instituit, prin instituțiile sale de forță (Securitate și Miliție) a utilizat politica și legislația penală ca justificare a numeroase abuzuri [132]. Pentru a da o formă legală acestei atrocități, după eliminarea ultimului obstacol - lichidarea monarhiei și proclamarea Republicii Populare Române - a fost fabricat și adoptat un nou Cod penal. Legea penală în statul socialist „exprimă voința clasei dominante în societate; ea este o armă ascuțită de apărare a intereselor acestei clase; ea consacră acea politică penală care este în interesul clasei dominante” [133]. Vom analiza dreptul penal ca instrument represiv într-o secțiune distinctă a studiului de față.

7.3. Politica penală în România comunistă. Comunismul, ca sistem politic, s-a bazat pe principiul luptei de clasă, principiu politic conform căruia „cine nu-i cu noi este împotriva noastră” și, deci, trebuie lichidat. În România comunismul a fost un fenomen izolat, fără priză la mase, fiind îmbrățișat mai ales de o parte a minorităților naționale. De aceea, el nu s-a putut impune și n-a fost acceptat de marea masă a românilor, după importarea lui din Uniunea Sovietică. Pentru a se impune și a supraviețui pretutindeni unde a fost exportat, comunismul s-a folosit de crimă, violență și teroare. Convenția de Armistițiu semnată de România la Moscova, pe 12 septembrie 1944, a fost folosită de Armata Roșie și consilierii sovietici, drept bază juridică pentru un supraguvern sovietic, care, sub pretextul defascizării țării, a impus o serie de legi, „iar atunci când nu reușea, organiza mișcări ale așa-numitelor Formațiuni de Luptă Patriotică”, menite să destabilizeze țara, să impună miniștri și prefecți comuniști români ori alogeni, veniți odată cu trupele de ocupație. Pe această cale au fost impuse o serie de legi, decrete și alte măsuri antidemocratice, cum ar fi cele de epurare a armatei, jandarmeriei, administrației de stat, a justiției, a corpului avocaților, a deportării în Uniunea Sovietică a inginerilor și maiștrilor germani din România, armeni și chiar români, basarabeni, pentru reconstrucția U.R.S.S. În perioada 23 august 1944 - decembrie 1989 au fost condamnați, torturați, omorâți, schingiuiți ori internați în lagăre, închisori și colonii de muncă, mii, sute de mii de cetățeni români, pentru simplul motiv că erau anticomuniști activi ori pasivi. Cutremurător este faptul că toate aceste atrocități su fost comise de către noul stat, cu ajutorul noului drept, de sorginte comunistă. Instrumentul principal al represiunii comuniste a fost politica penală și dreptul penal, ca expresie a noului „stat de drept comunist” [134].

Astfel, la alineatul 1 al articolului 1 din „Dispozițiile generale” ale Codului Penal modificat [135], era prevăzut principiul neaplicării retroactive a prevederilor penale: „Nimeni nu va putea fi pedepsit pentru o faptă care, în timpul când a fost săvârșită, nu era prevăzută de lege și nici condamnat la alte pedepse sau supus la alte măsuri de siguranță”. Aplicarea retroactivă era dispusă în Codul Penal numai în cazul unor măsuri de

siguranță sau putea însoți sau înlocui pedepsele penale. Articolul 4 prevedea că „Legile care prevăd măsuri de siguranță se aplică și infracțiunilor comise anterior punerii lor în vigoare”. Această prevedere a permis emiterea decretelor, hotărârilor și ordinelor secrete ale Ministerului Afacerilor Interne, pe baza cărora s-au declanșat deportările, s-au înființat coloniile de muncă sau a fost stabilit domiciliul obligatoriu pentru anumite categorii de cetățeni. Prin Decretul nr. 187 din 30 aprilie 1949 era modificat conținutul articolul 1, precizându-se doar că: „Legea penală are drept scop apărarea RPR și a ordinii sale de drept împotriva faptelor periculoase pentru societate, prin aplicarea măsurilor de apărare socială față de persoanele care săvârșesc asemenea fapte” [136].

Instrumentul principal utilizat de autoritățile comuniste ca justificare a actelor de represiune a fost articolul 209 din Codul Penal. Acest articol incrimina „uneltirea contra ordinii sociale”. Modificările operate între 1953 și 1957 au transformat acest articol într-o adevărată unealtă aflată la îndemână Securității. Articolului 209 îi erau adăugate prevederi noi prin Decretul nr. 202 din 14 mai 1953, incluse în Secțiunea 1 bis, care condamna „subminarea economiei naționale și sabotajul contrarevoluționar”. Prin articolul 209¹, aceste infracțiuni erau pedepsite cu muncă silnică între 5 și 25 de ani și confiscarea totală sau parțială a averii. Dacă fapta era considerată gravă, se putea aplica pedeapsa capitală. În 1957 articolul 209 a suferit noi modificări. În prima variantă a acestuia, uneltirea era considerată delict. Pedeapsa era închisoarea corecțională de la 6 luni la 3 ani și interdicția corecțională de la 1 an la 3 ani, pentru delictul de „constituire de asociații secrete pentru răsturnarea violentă a ordinii de stat sau stabilirea de legături cu persoane din străinătate în scopul uneltirii”, pedeapsa era închisoarea corecțională de la 3 la 7 ani și interdicția corecțională de la 3 la 5 ani. Prin Decretul nr. 469 din 1958 uneltirea devenea infracțiune. Astfel, pedeapsa era mărită la muncă silnică de la 15 la 25 de ani și degradarea civică de la 5 la 10 ani, pentru infracțiunea de „inițiere sau participare la organizații ce urmăreau schimbarea ordinii sociale existente în stat”. Propaganda în favoarea unei asemenea organizații sau sprijinirea ei erau pedepsite cu închisoarea corecțională de la 3 la 10 ani.

Infracțiunile economice erau sancționate conform prevederilor articolul 268 Cod Penal, căruia, în 1958, i s-au adus o serie de modificări. Pentru infracțiunile minore, cum ar fi „producție de proastă calitate sau fără respectarea normelor”, „lipsa de grijă gospodărească”, „degradarea din nesocotință a tractoarelor”, erau prevăzute pedepse cu închisoarea de până la 5 ani, amenzi și confiscarea bunurilor. Aceleași pedepse erau aplicate și celor care se opunea colectivizării. Pentru condamnarea aderenților mișcărilor de rezistență armată, articolele 207-218 din Codul Penal au suferit modificări în sensul înăsprii pedepselor prin Decretul nr. 318 din 1958 și Decretul nr. 1 din 1959. Prin aplicarea Decretului nr. 318, „actele violente”, care erau incriminate de articolul 207 Cod Penal, deveneau „acte de teroare”, iar pedeapsa inițială, care era închisoarea de la 5 la 10 ani și degradarea civică între 3 și 12 ani, devenea pedeapsă cu moartea și confiscarea averii. Decretul nr. 1 aducea o nouă modificare articolul 207 Cod Penal, stipulând că: „Tentativa de săvârșire a actelor de teroare se pedepsește asemenea faptei consumate”. Campania împotriva elitei intelectuale, declanșată în 1958, a determinat noi modificări asupra legislației penale. Prin Decretul nr. 318 pentru „infracțiunile de crimă de trădare de patrie, colaborare cu dușmanul pe timp de pace sau de război, divulgarea de secrete privind capacitatea de apărare a țării”, specificate în articolele 184-188 Cod Penal, pedeapsa era majorată la pedeapsa cu moartea. O altă majorare la pedeapsa cu moartea era operată asupra articolul 194 indice 2, care incrimina „transmiterea de secrete statelor străine, organizațiilor contrarevoluționare sau persoanelor particulare, când acestea sunt în serviciul unor puteri străine” [137].

Regimul încuraja colaboraționistii. Astfel, prin Decretul nr. 469 din 30 septembrie 1957 se adăugă articolul 228 Cod Penal o prevedere care invită la colaborarea cu organele de anchetă deoarece erau „scoase de sub urmărirea penală persoanele care au înștiințat autoritățile competente sau care, chiar după ce culpabilii au fost descoperiți și s-a început urmărirea, au înlesnit arestarea acestora”. Articol 228 Cod Penal sancționa omisiunea de denunț cu închisoarea corecțională de la 1 la 2 ani. Pedeapsa a fost mărită la închisoarea corecțională de la 3 la 10 ani prin Decretul nr. 318 din 1958.

8. Modelul sovietic: sursă și temei al dreptului penal român

Comunismul din România a fost impus de Partidul Comunist al Uniunii Sovietice (P.C.U.S.), motivația acestor acțiuni de lichidare a claselor suprapuse și a proprietății o găsim în operele celui ce a fost

ideologul comunismului - V. I. Lenin. „Dictatura proletariatului - spunea Lenin - nu înseamnă sfârșitul luptei de clasă, ci continuarea ei în forme noi. Dictatura proletariatului este lupta de clasă a proletariatului, care a învins și a luat în mâinile sale puterea politică, împotriva burgheziei învinse, dar care n-a fost nimicită, care nu a dispărut și nu a încetat să opună rezistență, care își întetește rezistența” [138]. Tot sistemul juridic comunist a fost construit și a funcționat pe principiul luptei de clasă după modelul stalinist. I. V. Stalin, în cuvântarea sa din 4 mai 1935 privind problema cadrelor, spunea: „Trebuie, înainte de toate, să învățăm să prețuim oamenii, să prețuim cadrele, să prețuim fiecare activist care poate fi de folos cauzei noastre comune” [139].

Mai mult, presa scrisă și audiovizuală, cuvântările organelor de partid și de stat, manualele din învățământ abundă în fraze de genul: „Numai în societatea socialistă capătă, pentru prima dată, o adevărată valoare și se bucură de o reală ocrotire acele relații sociale care privesc atribuțiile inerente persoanei, acele drepturi absolute în sensul cărora fiecare om se află în raporturi cu toți ceilalți membri ai societății, opunând tuturor dreptul său de a se bucura de viață, de sănătate, de libertate personală și de demnitate personală - fiecare membru al societății având obligația de a se abține de la orice act prin care ar încălca acel raport, prin atingerea obiectului acestuia, viața, sănătatea, libertatea, demnitatea omului” [140]. Fundamentele ideologice ale statului constituiau premisa de fond a spectacolului pragmatic comunist. Se pornea de la credința în telosul marxist-leninist al construirii societății comuniste, ca o legendară Arcadie, construită conștient de către Om, corect spus, de către proletariat. Această reformă radicală trebuia să înceapă printr-o represiune nemiloasă a fostelor „clase exploatare”. Pentru noii reformatori sociali momentul represiv era esențial, iar consecințele negative se vor resimți mult timp. Instrumentul principal al represiunii comuniste a fost justiția, ca expresie a noului „stat de drept comunist” [141]. Funcționarea statului comunist, performanța sau deficiența sa, depindeau sub raport funcțional de noua structură a instituțiilor, de raționalizarea și ierarhizarea competențelor, de conexiunea sistemului de control și decizie, dar și de capacitatea funcționarilor și activiștilor de partid, directori, miniștri, etc., de a face față exigențelor normative ale noului colos birocratic al statului de drept comunist.

Fără a face un excurs istoric asupra statului de drept, trebuie să menționăm că, în doctrina de specialitate sau în gândirea comună, statul de drept evocă ideea unui stat rațional, limitat în puterile și prerogativele sale de către Drept, în contrast cu statul abuziv și discreționar al cărui prototip erau statul feudal absolutist sau statele despotice relevate de istorie. După Revoluția Franceză și dezvoltarea democrației burgheze, puterea statală a fost raționalizată și ordonată printr-o rețea complexă de norme juridice, pentru a proteja societatea de abuzurile și capriciile suveranului sau ale puterii politice. Teoria autolimitării statului prin Drept este semnificativă pentru evoluția raționalității politicii. Dar complexitatea relației dintre Stat și Drept ne poate conduce la o contradicție greu de depășit. Statul este limitat de către Drept; dar însuși Dreptul este rezultatul procesului legislativ care se realizează prin organele statului (puterea legislativă, guvern, putere locală). Depășind controversile doctrinare și disputele politice, se ajunge la un consens privind importanța dreptului pentru stabilitatea și dinamica politică, dar și pentru buna funcționare a statului. Cetățenii înțeleg că dreptul este garantul libertății și scut împotriva abuzurilor puterii politice. Problema rămâne deschisă, iar experiențele nefericite ale statului totalitar (fascist, nazist sau comunist) ne arată cum un stat opresiv, tiranic, nedemocratic, înlănțuind cetățenii în servitute și obediență, funcționează într-un regim juridic instituit de către stat, în disprețul principiilor umaniste de libertate. Înțelegerea concretă a statului de drept, a interacțiunii statului cu regimul juridic, ne poate edifica asupra dialecticii și opresiunii în societatea contemporană.

Asemenea, „Exploratorului care ar fi vrut să întrebe încă multe lucruri, dar în prezența osânditului nu mai întrebă decât: «Își cunoaște sentința?». «Nu», răspunse ofițerul (...). «Dar știe măcar că a fost, de fapt, condamnat?». «Nici asta», spuse ofițerul și-i zâmbi exploratorului, «Nu se poate, reluă exploratorul, trecându-și mâna peste frunte, atunci omul ăsta nu știe nici măcar acum ce ecou a avut apărarea lui?». «N-a avut ocazia să se apere», ripostă ofițerul privind într-o parte, ca și cum ar fi vorbit pentru sine, nevrând să-l jignească pe explorator prin relatarea unor lucruri de la sine înțelese”. Rândurile de mai sus, scrise de Franz Kafka în 1919 (Colonia penitenciară) [142], par să prefățeze modul de înfăptuire a justiției în cazul regimurilor comuniste. Aproape simultan cu publicarea lucrării lui Kafka, Lenin, referindu-se la distrugerea justiției țariste, afirma nonșalant: „Lăsați să se strige că noi, fără a transforma vechea Justiție, am aruncat-o deodată la gunoi! Noi am

curățat, prin aceasta, drumul adevăratei Justiții populare”. O astfel de justiție, represivă, avea să cunoască și România în a doua jumătate a secolului trecut [143].

Aparatul represiv a acționat pe tot parcursul regimului ca un tot unitar. Celelalte instituții au înțeles cel mai bine rolul care îi revenea aparatului judiciar. Adevărata utilitate a reformei justiției este expusă într-un raport al altei instituții represive, DGSP, imediat după înființare. „Noua justiție” avea sarcini noi pe care vechea justiție nu la putea îndeplini: „Justiția populară prin conținutul și sarcinile ei ocupă o poziție diametral opusă justiției burgheze. În urma reformei justiției din anul 1948 au luat ființă tribunalele populare, care au rolul ca, prin legile ce urmează să se aplice, să lovească pe de o parte în interesele burgheziei, iar pe de altă parte să apere interesele poporului muncitor”[144]. Astfel, a fost recreat dreptul pentru ca acesta să poată face față noilor sarcini care îi reveneau. Teoriile sovietice în această materie se refereau la prima etapă a instaurării noului sistem de drept, ca având următoarele obiective principale: cucerirea puterii și sfărâmarea vechiului aparat de stat și crearea celui nou, nimicirea regimului de clasă vechi, naționalizarea mijloacelor de producție și preluarea economiei naționale. În acest sens, un rol esențial l-a avut Ministerul Justiției, al cărui ministru din acea perioadă a fost Lucrețiu Pătrășcanu, a fost implicat în toate cele trei activități, punând în slujba noului regim expertiza sa în materie legislativă.

Tot după model sovietic, în domeniul dreptului penal, infracțiunea a căpătat caracter de clasă. Obiectul infracțiunii rezulta implicit din caracterul socialmente periculos al faptei. Dacă aducea atingere ordinii de drept, infracțiunea era, implicit, îndreptată împotriva regimului de democrație populară. Cât despre infracțiunile îndreptate direct împotriva regimului acestea erau socotite drept cele mai periculoase. Prin urmare, principala funcție a pedepsei penale a devenit anihilarea adversarului politic [145], iar istoriografia din ultimele două decenii a scos cu prisosință în evidență faptul că regimul comunist din România a calchiat practic regimul sovietic. Cu toate acestea, anumite aspecte ale organizării și funcționării regimului nu au fost aprofundate, cercetătorii mulțumindu-se, în numeroase cazuri, cu formularea unor enunțuri sentențioase, dar fără a se mai osteni cu „disecția” instituțiilor edificate de comuniști în scopul acaparării și păstrării puterii politice. Cazul Justiției ni se pare edificator din acest punct de vedere. Deși puterea judecătorească, alături de cea legislativă și executivă, reprezintă o componentă esențială a statului modern, prea puține din studiile consacrate istoriei României în cea de-a doua parte a secolului al XX-lea s-au ocupat de aspecte ținând de evoluția organizării și funcționării Justiției [146]. Cu alte cuvinte, continuitate și discontinuitate în dreptul penal român.

9. Continuitate și discontinuitate în dreptul penal român. La vremuri noi, tot noi!

Această aserțiune din titlul de mai sus ar putea surprinde, numai că preluarea puterii politice de către comuniști nu a însemnat distrugerea vechiului stat capitalist, ci transformarea acestuia în sensul noii ideologii. Mai importantă decât structura organizatorică, transformarea o sesizăm pregnant în sfera finalităților, a scopurilor ce trebuiau realizate de noua structură statală. Construirea noii societăți avea o componentă teleologică vizând o societate a bunăstării comuniste, dar și metode și tehnici specifice pentru a realiza acest ideal. Momentul pragmatic îl constituia eliminarea fostelor clase dominante și în acest scop practicile statale au fost represiunea, coerciția, teroarea și injustiția. Partea constructivă, economică și socială va urma după „curățirea societății de elemente reacționare, ostile noii societăți”.

Știm că dreptul este ligamentul esențial care menține soliditatea edificiului statal. Structura instituțională, delimitarea competențelor și răspunderilor, statutul conducătorilor, șefilor și subordonaților, a oamenilor politici și tehnocraților, birocrăția sunt disciplinate și reglementate de către normele juridice. Astfel, dreptul și slujitorii săi au avut un rol important în edificarea și transformarea societății comuniste. Unul dintre primele obiective ale conducerii politice a fost schimbarea sistemului judiciar. În consecință, au fost modificate modul de organizare și funcționare a instanțelor de judecată, a procuraturii și organizarea și funcționarea Ministerului de Interne și a serviciilor secrete. Aceste modificări de structură și funcționare au drept consecință restructurări, eliminări din serviciile publice a celor nedoriți, cadre calificate din sistemul judiciar (magistrați, procurori etc.), ofițeri, funcționari etc. Schimbarea „cadrelor” din justiție a însemnat o contra-selecție ce va afecta pe termen lung calitatea actului de justiție, generând ilegalități, nedreptăți, intoleranță și agresivitate, realizată chiar de către cei de la care se aștepta protecție judiciară și legalitate. De altfel, legalitatea era o formă

a nedreptății și violenței, realizată prin intermediul legilor cu un scop precis conturat și apoi realizat. Noii anchetatori, judecători, ofițeri sau subofițeri erau „oameni din popor”, cu studii elementare sau absolvenți ai unor rapide școli juridice de câteva luni, dar devotați „cauzei comuniste” care aveau menirea să elimine „vechii exploataatori” și „dușmanii de clasă”. Fără îndoială, din vechiul aparat au rămas mulți slujbași ai justiției, schimbând rapid conștiința morală și profesională pentru a-și menține postul sau a nu fi supuși unei represiuni iraționale și nedrepte.

Într-o altă cheie de abordare, vom surprinde din nou, dar adevărul trebuie spus, oricât de dureros ar fi. Mai folosim și acum vechiul limbaj de lemn și abordarea ideologică tributară doctrinei juridice din perioada comunistă [147], chiar dacă după anul 1989 s-a instaurat o nouă ordine politică care a afectat și sistemul judiciar și legislativ, cum spuneam, „*la vremuri noi, tot noi!*”.

10. Unele considerații cu privire la juriștii comuniști

Efectele sociale și morale ale acelei justiții aservite puterii, realizate de juriștii momentului, s-au gravat adânc în conștiința oamenilor. Victimele acestei represiuni „legale”, la fel ca și majoritatea cetățenilor, au încercat sentimentul disperat al pierderii libertății realizate de către așa-ziii apărători legali ai ordinii constituționale. Procesele politice împotriva așa-zivilor „dușmani ai clasei muncitoare” se înmulțeau, tribunalele lucrau non-stop, iar ședințele de judecată se prelungeau toată noaptea. Lagărele și temnițele deveneau neîncăpătoare, iar arestările abuzive fără judecată legală erau o practică curentă. Tribunalele populare, cu judecători improvizați și asesori populari, au generat nedreptăți, ilegalități și abuzuri din ignoranță și resentiment, dar și dintr-o rea-credință alimentată ideologic. Dar vremea judecătorilor și procurorilor populari a trecut, deschizându-se calea noii generații de juriști profesioniști școliți și educați în noua tehnică și ideologie juridică. După eliminarea profesorilor de drept din universități și filtrarea partinică a „corpului judiciar” (judecători, procurori, experți), facultățile juridice au fost revigorată cu noi improvizați și mediocri „specialiști” în „științe juridice”, asezonate cu adevărata știință socială - filosofia marxistă. Filosofia dreptului, sociologia juridică, criminologia, psihologia socială, psihologia juridică, logica și retorica au fost eliminate sau reduse la caricatural, marginalizate și etichetate drept „pseudoștiințe burgheze”, menite a crea o falsă conștiință socială, îndocrinând și îndobitocind oamenii pentru a facilita dominația burgheziei capitaliste. Devotații comuniști cu un nivel modest de cultură generală și pregătire de specialitate juridică, mulți provenind din structurile represive ale „noii democrații”, unii eliminați prin surda luptă pentru putere, alții ineficienți sub raportul „simțului practic”, au invadat pozițiile comode și bine plătite ale învățământului universitar.

Nu doar cadrele didactice erau rezultatul unei „selecții” curioase, interesate, pătrunsă de partizanat politic, ci și învățăceii acestora, viitorii studenți. Criteriile de evaluare nu vizau inteligența, cultura, personalitatea, abilitățile necesare domeniului, ci „originea socială sănătoasă” (copii de oameni din popor, muncitori și țărani), fiind eliminați *aprioric* copiii din părinți catalogați drept burghezi, intelectuali, nemembri ai Partidului Comunist. O nouă scolastică comunistă domina învățământul juridic încorsetat de principiile noii teologii marxiste. Această tehnică educativă inocula conștiința de clasă, stimula agresivitatea față de dușmanii regimului, exercita o dresură administrativă și învenina conștiința personală cu idei și principii dogmatice marxiste (și acestea exagerate și răstălmăcite după mintea îngustă a noilor ideologi). Astfel, s-a instituit un spațiu conflictual între „noi și voi”, între comuniști și ceilalți, și a cărei finalitate era represiunea „celorlalți”, sau convertirea la doctrina noii „elite”, botezată „avangardă a clasei muncitoare”.

Viziunea antropologică a juristului comunist era simplă, dogmatică, de neclintit și totuși orientată de un ideal umanist al „omului nou” contrastând cu elementele negative (dușmanii poporului) ce trebuiau eliminați. Dincolo de criteriul „originii sănătoase”, selecția profesională și socială se făcea și după aptitudinile pentru turnătorii, fanatism ideologic (numită abnegație și devotament pentru cauza comunistă), resentiment (pentru dușmanii închipuiți ai societății comuniste). Astfel selecționați, noii juriști vor fi înveșmântați în hainele puterii, vor organiza și realiza marea dresură comunistă. Un rol central în această politică judiciară o avea omul resentimentar ce se voia justițiar, cel care avusese un trecut cenușiu, o situație proastă sau modestă în vechiul regim. De aici au apărut mulți torționari, activiști, delatori, procurori și birocrați fanatizați la fel ca și judecătorii inflexibili, executanți ideali ai dispozițiilor politice. Dar nu trebuie uitate nici excepțiile, oameni

de probitate morală și profesională, care au menținut un minim de legalitate, moralitate și decență în acele vremuri tulburi de „entuziasm și revoluție comunistă”. Dogmatica juridică a galvanizat mintea slujitorilor zeiței Themis cu idei simple și ireconciliabile, cu o lipsă de înțelegere despre om și existența sa, despre valori, libertate și cultură. În același timp s-a creat o conștiință de castă, o aroganță birocratică, disprețuind pe cei din exterior, pe ceilalți. S-a constituit un ethos birocratic ce se va extinde cu rapiditate și la celelalte structuri administrative sau politice, săpând o prăpastie între funcționarul public și cetățean.

Din tradiționala diviziune a puterilor statului (legislativă, judiciară și executivă) a rămas un raport asimetric de forță și dominație, în care puterea politică (puterea executivă) o exercită asupra legislativului și organelor judiciare. Justiția este instrumentul tehnic al puterii politice întru chipate de Partidul Comunist, care se considera singurul reprezentant adevărat al poporului. Sursa „teoretică”, de iluminare doctrinară a funcției judiciare era celebrul dogmatic sovietic Vășinschi; un fel de Robespierre sovietic, fundamentând politic și juridic crimele odioase pe care conducerea politică sovietică le-a comis. Deciziile politice erau infailibile în sfera juridică, iar juriștii deveneau executanții fricoși și obedienți ai marilor și înțelepților „lideri politici”. Justiția comunistă realiza un bizar cuplu între represiune și idealul umanismului comunist. Partidul, morala comunistă și brațul ferm al justiției populare, realizau stabilitatea și „progresul” societății comuniste. Educarea, supravegherea și pedepsirea formau triada politicii comuniste. Organele vigilenței sociale (securitate, miliție, activiștii de partid și turnătorii) asigurau evoluția justiției, de la represiunea primitivă la disciplina juridică, conștiința a societății. Pentru a ne face o imagine reală a sistemului comunist, va trebui să cercetăm enorma operă juridică expusă în nenumăratele dosare penale, ce stau mărturie a tehnicii de a suprima libertatea cu ajutorul dreptului. Cu trecerea timpului, latura represivă politică s-a atenuat, iar justiția menținea doar sistemul printr-o birocratizare excesivă a actului de justiție, exercitând și funcția pedagogică a educării maselor, mai ales prin procesele „la fața locului”. De la furturi sau delapidări importante afectând patrimoniul public, până la mici infrațiuni, instanțele de judecată se deplasau în întreprinderi, adunând salariații în hale de producție sau în sălile de cultură, judecând procese și realizând astfel funcția represivă și preventivă. Efectul scontat al acestor dramatizări penale nu s-a realizat, iar statisticile penale nu au înregistrat diminuarea sau stoparea criminalității economice prin această intervenție educativă de „pedagogie penală”. Mai mult, consecințele acestora se translatează, din plin, pe alte coordonate temporale, justiției noastre „protocolare” de astăzi, la un secol de la Marea Unire și zece ani de la integrarea în Uniunea Europeană.

11. Științele juridice din România la un secol de la Marea Unire și zece ani de la integrarea în Uniunea Europeană.

11.1. Considerații privind sistemul de valori și imaginația morală. M-a pasionat și mă fascinează ideea că în comunitatea universitară funcționează principiile valorii și recunoașterii valorii. Când mă gândesc la valoare, nu mă gândesc neapărat la valoarea intrinsecă a unor oameni ce aparțin acestei comunități; mă gândesc la valoarea școlii de drept din România, și cred că aceste principii ar trebui să caracterizeze comunitatea academică, de natură să creeze solidaritate, pentru că dreptul are viață adevărată în practica aplicării lui și, mi se pare, că la fel de importantă precum perspectiva teoretică, este perspectiva practică asupra Dreptului [148], ambele pornind de la acea *minima moralia* - autoritatea morală. Este singura autoritate, prin care conștiința individuală își dă capacitatea de a distinge între bine și rău, între viciu și virtute, dreptate și nedreptate, ce pare a fi la îndemâna tuturor. Trăim într-o inflație barocă a competenței morale, într-o lume a cărei principală dezordine riscă să fie faptul că toți membrii ei se simt moralmente în ordine, sau că toți resimt dezordinea proprie drept neglijabilă. De aceea, am fost atât de impresionat de o expresie citită undeva, încât îmi place atât de mult, nu doar să o supraevaluez, dar să o și utilizez. Este cazul întâlnirii mele cu expresia „imaginația morală”, a lui Russell Kirk, chiar dacă expresia vine din capodopera lui Edmund Burke, „Reflecții asupra Revoluției din Franța” [149]. „Imaginația morală”, este cea care ne oferă baza demnității umane și ne învață că suntem mai mult decât niște maimuțe goale. Așa cum sugera Burke în 1790, „educația și literatura își pierd sensul dacă sunt lipsite de imaginație morală”. Și, așa cum tot el a lăsat să se înțeleagă, „spiritul religiei susține dintotdeauna imaginația morală, dar și un întreg set de maniere”. În lipsa unei astfel de imaginații,

pentru a cita din nou din Burke, „ne pomenim alungați din această lume a rațiunii, a ordinii, a păcii, a virtuții și a penitenței rodnice, în lumea antagonică a nebuniei, a viciilor, a confuziei și a regretelor permanente” [150].

Meditația lucrează, adesea, prin adăugire de sensuri și îmbogățire de înțelesuri, prin ridicarea unei expresii care poate fi doar o metaforă reușită la un grad aproape monadic de prestigiu teoretic. Operațiunea aceasta este posibilă doar dacă cel care meditează iubește atât de mult autorul, încât - ce frumoasă e vorba aceasta românească! - îi soarbe cuvintele. Să recoltezi unul ori două cuvinte dintr-un text care îți place și să le păstrezi în minte până când ele rodesc noi înțelesuri este, cred, forma cea mai înaltă de dragoste intelectuală pentru un text ori pentru autorul lui. Sunt convins că așa ceva s-a întâmplat în mintea lui Kirk, când a citit și recitat acest frumos pasaj din capodopera lui Burke: „Toate draperiile decente ale vieții sunt smulse brutal. Toate ideile construite în timp peste altele, mobilate din garderoba imaginației morale stăpânită de inimă și validată de înțelegere, atât de necesare acoperirii goliciunii și înfrigerării naturii noastre, pentru a o ridica la rang demn în proprii noștri ochi sunt aruncate în aer, ca fiind ridicole, absurde și demodate”. Evident, acesta este un fragment în care Burke descrie efectele Revoluției franceze și, prin extensie, efectele oricărei revoluții. Ceea ce reproșează un spirit conservator revoluțiilor, adică înfăptuirii proiectului radicalilor, este tocmai șocul enorm la care sînt supuse straturile profunde ale viețuirii sociale. O revoluție presupune, întotdeauna, o agresiune masivă a politicului în spațiul profund al eticii pe care se clădește viața de zi cu zi a comunității. Moravuri, politețuri, expresii ale bunului-simț, pudoarea, decența sînt, pînă la urmă, victime ale tsunamiului politic și social care este revoluția [151].

La o primă lectură a fragmentului burkeian sus-citat, am fi tentați să credem că „imaginația morală” este mai degrabă o exprimare literară, un exercițiu de talent scriitoricesc pur, fără semnificație epistemică. Lui Russell Kirk, însă, termenul i-a sunat suficient de clar și de pregnant pentru a-i da valoare conceptuală. Așadar, „imaginația morală” este rezervorul de reguli morale, care se găsește în fiecare dintre noi și care, prin producția sa, compensează căderea adamică, creînd o aură înaltă omului care, de fapt, e mic. Trebuie să însemnăm ceva important, în proprii noștri ochi, ca să ne putem respecta. La fel, specia trebuie să fie văzută de fiecare dintre noi ca purtînd noblețe și destin, ca depozitar al unor „lucruri permanente”, dacă vreți, care îi dau anvergură istorică - o fac să fie mult mai mult decît suma indivizilor care o compun, adică mult mai mult decît o turmă. „Imaginația morală” nu este, totuși, fantezie și fabulație, pentru că ea nu salvează căderea și micimea oamenilor prin înfrumusețarea lor, ci prin producția de reguli, de standarde morale înalte, a căror respectare generează depășirea condiției naturale. În acest sens, textul lui Burke este foarte clar: „imaginația morală acoperă goliciunea înfrigerată a omului așa cum e el în starea lui naturală”. Al doilea element important pentru înțelegerea „imaginației morale”, vine din faptul că, așa cum se referă la ea Edmund Burke, „imaginația morală este stăpânită de inimă și validată de rațiune”. Sigur, după observația lui Pascal, că inima are rațiunile ei pe care rațiunea nu le știe, o anumită întâietate dată inimii în acest proces e de rigoare să fie recunoscută, însă „imaginația morală” nu există decît în măsura în care ceea ce produce inima este validat de rațiune. De altfel, Kirk a scris mult pe marginea acestui concept, rafinîndu-l și explicîndu-l tot mai clar în timp. Astfel, „imaginația morală”, diferită cum am văzut de imaginația creativă, artistică, este diferită și de intuiție, pentru că în acest caz mecanismele misterioase ale subconștientului joacă rolul determinant. „Imaginația morală” este patronată, de inimă și de rațiune.

11.2. De la imaginația morală la imaginația juridică. Nu întâmplător în această lucrare am evocat acest concept de imaginație morală, de la care plecînd, am încercat să introduc conceptul - care este pandantul imaginației morale - de „imaginație juridică”. Mai înainte ca Edmund Burke sau Russell Kirk să reia acest concept, să folosească și să-l dezvolte, sintagma „imaginație morală”, Aristotel a vorbit de echitate într-un sens care trimite la imaginația morală; și plecînd de acolo, la imaginația juridică. Evocăm doar că, de fapt, Etica nicomahică a lui Aristotel premerge etica lui Iisus. Cred că nu există în istoria omenirii un alt exemplu de practicare a imaginației morale, într-un mod atât de creator și de desăvârșit cum a făcut-o Iisus. Dacă vorbim de imaginație morală, adică de transformarea regulilor morale în fapte morale care să nu strivească viața, să nu strivească omul, să nu fie doar o expresie a unei sancțiuni, ci să crească sufletul omului și să-l îndrepte către bine, atunci cred că, într-adevăr, reprezentarea strălucită a imaginației morale o găsim în evanghelii. N-am insistat asupra acestui aspect în lucrare pentru că, dacă citim cele patru evanghelii, o găsim mai la fiecare pas această capacitate de a transforma regulile morale în fapte de viață, în semne ale binelui, ale bunătății și

ale iubirii. Cel mai important izvor al imaginației morale, dincolo de sursele culturale de care vorbeam, este iubirea; iar etica iubirii, pe care Iisus o instituie și care, practic, revoluționează nu doar etica, ci întreaga lume, este cea mai importantă sursă a imaginației morale iar una dintre cele mai frumoase și mai mișcătoare vorbe românești, care mai poate fi auzită în sate, este „vino să te omenesc” sau „am fost omenit”. Deplin este trăită „omenia” în fiecare zi nu numai la Nașterea sau Invierea Domnului. Sau cum spune, conform teologilor, renumita regulă de aur: Tot ce voiți să vă faceți vouă oamenii, faceți-le voi la fel! Nu este o chestie pasivă, nu este o chestie contemplativă, ci este o chestie activă, în pozitiv: Faceți! Ceea ce ați vrea să vi se facă. Este genial. Și invers, cu o vorbă pe care o avem și noi în înțelepciunea populară și se găsește și în înțelepciunea altor popoare, expresia negativă a acestei idei este: Ce ție nu-ți place altuia nu-i face!

Acesta este motivul pentru care am simțit nevoia ca, după ce m-am documentat cu privire la istoria recentă a dreptului românesc în perioada comunismului, să îndemn la reflecție pe colegii mei juriști, indiferent de profesia pe care o practică, cu privire la *legătura care există între ideea de dreptate, imaginația morală și imaginația juridică*. Pentru că nu putem face dreptate dacă nu avem sensul moral al termenului și, pe de altă parte, dacă, încercând să lucrăm în acest domeniu al Dreptului, nu avem imaginație juridică, pentru ca dreptatea să fie, nu pur și simplu o sentință, ci să fie un fapt de creație, care vine în slujirea omului și a sufletului lui, întrucât conceptul de dreptate este întemeiat pe ideea de libertate. Este, de fapt, o școală care are rădăcini mai adânci în istorie, pentru că ideea de libertate a fost conturată în vechea filosofie greacă. Numai că, spre deosebire de greci, care au elaborat această idee de libertate, dar n-au văzut în ea criteriul dreptății, școala americană contemporană conturează două concepte despre dreptate, pornind de la ideea de libertate. E vorba, pe de o parte, de liberalismul care-l are ca reprezentant pe John Rolls [152]. În teoria justiției el pleacă de la premisa că este dreaptă societatea care construiește spații de libertate egale pentru membrii ei. Și mai departe spune că e dreaptă societatea care, prin fundamentele ei constituționale, îngăduie conviețuirea unor doctrine diferite, chiar ireconciliabile. Ceea ce nu spune John Rolls este că atunci când anumite doctrine intră în conflict cu bazele, cu fundamentele constituționale ale societății, trebuie să existe o soluție. El nu mai spune care e soluția. Poți accepta doctrine diferite, ireconciliabile, seturi de valori diferite, chiar ireconciliabile, dar atunci când o anumită doctrină, anumite valori neagă dreptul la existență al celorlalți, atunci când există concepții care, profitând de toleranța față de ele, se dezvoltă pentru ca ele să devină intolerante cu ceilalți, atunci cred că trebuie să existe o reacție.

Și, de asta, eu sunt mai degrabă apropiat de cealaltă concepție, de *dreptate întemeiată pe ideea de libertate*, elaborată de Robert Nozick [153], care pornește de la ideea că libertatea este, fără îndoială, fundamentul dreptății, dar merg mai departe și spun că dreptatea presupune o multitudine de criterii - ceea ce ne apropie de ideea de *imaginație juridică* - și, în plus, în acest set de criterii ale dreptății, între care există meritul, există egalitatea, există nevoia, cel mai important este *criteriul reciprocității*. Și prin afirmarea acestei idei, se vine în continuarea unei întregi școli a gândirii economice și filosofice, care afirmă că schimbul între oameni este sursa îmbogățirii lor reciproce. Nu e vorba doar de schimbul material - schimbul economic, schimbul de valori economice, deși acest schimb este extraordinar de important și n-am putea concepe lumea de astăzi fără schimbul economic care a început dinainte de fenicieni, dar ei au fost primii comercianți mari ai lumii, n-am putea înțelege această prosperitate de astăzi fără schimbul economic; dar dincolo de asta este schimbul spiritual, schimbul de valori spirituale, de când ne naștem, de când începem să învățăm cuvintele, din acel moment începem să schimbăm cu cei din jurul nostru - în primul rând cu părinții, apoi cu rudele, cu prietenii - idei, sentimente, percepții; îi îmbogățim pe ceilalți în felul ăsta și ei ne îmbogățesc pe noi. Iar în momentul când ajungem să avem și o anumită maturitate culturală, în acel moment acele schimburi devin extrem de importante, pentru că prin dialogul între noi, prin dialogul între culturi, prin dialogul între civilizații, toți ne îmbogățim reciproc. Cu această condiție: Să nu existe, de o parte sau de alta, ideea de exclusivitate, de fundamentalism, de intoleranță.

Și atunci, eu însumi un liberal conservator, dar nu un liberalism care pierde sensul identităților comunitare ce duce la o lume fără dimensiuni, o lume golită de conținut, cred că avem nevoie de identități comunitare, începând de la familie, de la satul în care ne naștem, de la comuna unde locuim, de la orașul, cartierul în care locuim, mergând mai departe, la sfera comunității naționale și, în cazul nostru, mergând și mai departe, la sfera comunității care este Uniunea Europeană. Dacă aceste identități concentrice, de grup, nu sunt

păstrate în identitățile lor, riscul este ca, la un moment dat, să pierdem și valorile naționale, să pierdem și valorile europene. Or, asta presupune și un sentiment de apartenență, a sentimentului de a apăra identitatea acestor comunități concentrice. Trebuie să fii fidel față de ele și să le aperi. Păcatul este că în lumea de astăzi, încet-încet se dizolvă sentimentele de apartenență, globalizarea este foarte insidioasă și tinde să dizolve identitățile. Nu spun că în sine globalizarea este un lucru nou, pentru că civilizația tehnică a răzbit în toată lumea și valorile europene tehnice s-au dus în toată lumea prin fenomenul globalizării, numai că reversul este pierderea unor identități comunitare, a unor valori comunitare, a unor valori spirituale comunitare ca urmare a acestui proces de globalizare tehnică. Or, eu cred că trebuie să ne păstrăm și sufletul, dincolo de faptul că încercăm să trăim cât mai comod, să fim cât mai prosperi.

11.3. Rolul justiției și a profesiilor juridice în statul de drept. Din perspectiva imaginației morale și a imaginației juridice, rolul justiției și al profesiilor juridice în statul de drept în România în cei 100 de ani de la Marea Unire [154], dar și în prezent, ni se pare a fi unul de cea mai mare importanță, deoarece nu există formă de organizare umană, cu atât mai puțin statală, fără corp de legi și fără juriști, fie că aceștia erau numiți praetor, juris-consultus, jude, judecător, procuratores, etc. Nici România Mare nu ar fi fost posibilă fără efortul colosal al juriștilor de a crea unitate instituțională, și mă refer aici strict la instituția juridică, la concept. Actul unirii a fost unul declarativ, entuziast. Apoi am rămas noi să traducem unitatea și s-o desăvârșim. Dacă mă gândesc la profesiile juridice de acum 100 de ani, primul gând care îmi vine în minte este respectul deosebit pe care românii acelor vremuri îl aveau față de judecător, procuror, avocat, notar ori portărel. Dar erau timpuri ale solitudinii umane față de Dumnezeu și de lege, ca unice autorități, iar reprezentanții acestor autorități - preoții și juriștii de toate categoriile, aveau partea lor de maximă considerație socială. Vreau să spun că nu e de mirare rolul hotărâtor al juriștilor în momentele cheie ale istoriei, inclusiv la înfăptuirea statului unitar român. Dacă ne uităm pe lista delegaților la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, îi găsim pe juriști într-o proporție covârșitoare. Ca atare, astăzi, evocăm un trecut cu care ne mândrim! Un trecut care a obligat, în timp, generații întregi de juriști și care ne obligă [155].

Vorbim la acest moment aniversar despre rolul extraordinar pe care profesiile juridice îl au în statul de drept. Vedem cu toții, însă, că toate departamentele justiției trec prin grele încercări, fiind supuse unor avalanșe de atacuri. La adăpostul libertății de exprimare se săvârșesc crime de imagine, ne este destructurată autoritatea și respectabilitatea. Profesiile juridice sunt nevoite să se apere, în loc să fie lăsate să creeze, potrivit rolului pe care îl are fiecare. Astăzi, sunt mult mai mulți juriști decât la 1918, mai multe profesii juridice și conexe, însă, din păcate, chiar dacă suntem mai mulți decât pe vremuri, nu pot să nu observ că rolul profesiilor juridice în statul de drept din România a slăbit foarte mult. Și, în chip firesc, nu pot să nu mă întreb care sunt cauzele. Un trend exploziv, care apare foarte clar, este acela de decredibilizare a justiției și a tuturor protagoniștilor ei. Una dintre cauze este alimentarea spectacolului judiciar cu comunicate ale autorităților de anchetă, care întotdeauna precizează profesia suspectului/inculpatului, dacă este avocat, judecător, procuror, notar, consilier juridic, executor judecătoresc ori practician în insolvență. Chiar dacă sunt cazuri izolate, ele apar generalizat și echivalează cu denigrarea profesiei în opinia publică. Logicienii juriști numesc această practică „generalizare diabolică”, foarte eficientă în efectul său distructiv. E o logică simplă a omului de rând: cum pot să am încredere în justiție când judecătorii, procurorii, avocații, notarii, executorii sunt cei care încalcă legea? Opinia publică nu mai are în vedere că este vorba de un caz izolat, de o excepție. Aura întunecată se extinde asupra întregului. De aceea, aș sugera analiza posibilității introducerii unei rezerve în ceea ce privește precizarea profesiei în comunicatele autorităților. Este adevărat că Directiva Europeană privind întărirea prezumției de nevinovăție nu prevede expres și acest aspect. Ea se referă doar la prezumția de nevinovăție a cetățenilor, indiferent de profesia pe care o practică! Însă este o chestiune la care ar trebui să ne gândim pentru că are ca efect disoluția autorității judiciare și, implicit, destabilizarea statului de drept [156].

Un fapt e limpede: există o patimă anume, un fel de răzbunare mediatică împotriva juriștilor, mai puternică, mai organizată decât în contra altor profesii. Cum bine știm, această directivă europeană nici nu a fost transpusă în legislația națională, fiind blocată vreme îndelungată, ca și mult discutatele și disputatele legi ale justiției, în controverse politice, cu toată suita de atacuri asupra profesioniștilor din domeniul justiției. S-a ajuns chiar să se vorbească la modul peiorativ despre „parlamentarii juriști”, care ar fi aceia care vor să-i scape pe infractori fabricând legi clientelare. Justiția însăși a devenit mărul discordiei în zilele noastre, care divizează

societatea și creează state paralele în locul statului de drept. Am sentimentul, cert, că suntem paraziți în permanență de manipulare, cuvintele și conceptele juridice au conotații improprii în funcție de cine accesează acest limbaj eminent științific. Trecem spre derizoriu, apar tot soiul de comentatori cu rating care abuzează limbajul nostru specific. Din păcate, există și forțe politice, personaje politice, nu doar mediatice, care parazitează lupta anticorupție, reală și sistemică - făcându-și un brand personal din aceasta, dându-se drept justițiar ai societății și ponegrind pe cei care sunt legitimați de societate să înfăptuiască actul de justiție. Profesiile juridice sunt atacate constant, minimizându-se rolul acestora în statul de drept pentru că reprezintă un pericol pentru cei care nu au alt ideal decât acela de a prelua puterea și controlul, inclusiv cu sprijinul serviciilor secrete. Toate scandalurile referitoare la protocoalele cu aceste servicii au fost în măsură să mai dea o lovitură respectului public față de justiție și lege, ca și când tot corpul magistraților ar fi implicat în așa ceva.

Trăim în așa numită epocă post-adevăr, în care emoția publică primează oricărui argument logic. E suficient să stârnești emoția printr-o sintagmă gen „superimunitatea avocaților” sau, mai nou, „superimunitatea magistraților”, ca să creezi un public advers care, în lehamitea față de corupție, nu mai citește și aliniatul următor, care spune că avocații suspectați penal nu beneficiază de interdicția perchezițiilor sub umbrela secretului profesional sau că judecătorii și procurorii au forme de responsabilitate bine definite de lege. Chiar dacă sunt adeptul teoriilor conspiraționiste, mă gândesc și la cauzele obiective care au dus la decredibilizarea profesiilor juridice și a rolului lor în statul de drept, pentru a înțelege ce putem face pentru reinstaurarea respectului față de aceste profesii și pentru întărirea rolului lor legitim. O astfel de cauză obiectivă este legată de evoluția societății în postmodernitate, în care granițele între științele juridice și nejuridice se atenuază, ierarhiile se aplatizează și apar astfel crizele identității profesionale. Acesta este un trend social pe care nu-l putem contracara direct, dar nici nu putem sta deoparte așteptând ca profesiile juridice să fie scoase din joc. Mai devreme vorbeam despre o „inflație” de profesii juridice și conexe. În contextul luptei împotriva criminalității, a terorismului și a crimei organizate, aceste profesii, chiar unele nejuridice, au dobândit puteri judiciare de anchetă, percheziție, ridicare de înscrisuri etc. Iată că, potrivit noilor reglementări, până și Autoritatea Națională de Supraveghere a Prelucrării Datelor cu Caracter Personal poate veni inopinat să ne percheziționeze calculatoarele, să verifice echipamentele folosite de firmele ce fac prelucrări de date cu caracter personal. Și cine nu face prelucrări de date în zilele noastre? [157].

Toate aceste aspecte creează confuzie cu privire la aria de practică a fiecărui profesionist, dar și asupra sistemului judiciar în ansamblu, determinând o criză de identitate a sistemului judiciar și a profesiilor juridice. Aceasta are drept consecință disoluția autorității, pierderea respectului față de aceasta și față de lege. Acum o sută de ani, fiecare își cunoștea identitatea, știa exact ce loc și ce rol are în societate și nu revendica rolul altuia. Țăranul ara ogorul, inginerul făcea construcții și aparate, juristul interpreta și aplică legea, politicianul făcea politică de stânga sau de dreapta. Azi, nimeni nu mai știe ce rol are fiecare. Nu mai există stânga și dreapta, iar locul intelectualilor este luat de „păreriiști” de toate felurile, care acționează în noile medii de comunicare. Oricine își poate „da cu părerea” urcând la tribuna on-line, în fața unui public larg, poate dezinforma și poate dizolva într-o clipită autoritatea stabilită de lege. Oricine poate spune că justiția e nedreaptă, să generalizeze că judecătorii și procurorii sunt corupți, pornind de la cazuri izolate. Cu titlu personal, afirm aici că sunt de acord cu dreptul la opinie, dar să fim înțeleși: opiniile nu sunt egale, unele sunt avizate, vin de la profesioniști, de la persoane care au certa proprietate a cuvântului, a conceptului, de la oameni care chiar știu ce spun și gândesc cu mintea lor. Criza noastră identitară se datorează și „luptei” între profesiile juridice, de a câștiga un anume monopol asupra unui domeniu de activitate. Este un semn că trebuie să ne așezăm la masa tratativelor interprofesionale. Nu e vreme pentru vanități, dar nici pentru a cultiva „conflicte interprofesionale” create și întreținute artificial, adesea fără o rezolvare corectă, anticipată! Acest lucru nu înseamnă a ceda, ci a câștiga. Demersul este dificil, și impune solidaritatea autentică a tuturor profesiilor juridice și a celor care o practică, într-o lume în care concurența estompează adesea competența. Profesiile juridice, fiecare în sine, trebuie să știe ce au de făcut, în sensul adaptării, însă, fără a-și pierde identitatea, iar aceasta este chiar o problemă deosebit de dificilă. Din acest punct de vedere, pare că ziua de mâine nu mai este certă, oricât ne-am pregăti. Pentru a merge mai departe, pentru a ști ce vrem, trebuie ca noi juriștii, să înțelegem ce suntem și să ținem cont de împrejurarea că s-au acumulat foarte multe schimbări privind condițiile socio-economice, în care ne exercităm profesiile și că a devenit evident că este momentul elaborării unor strategii noi în ceea ce privește

evoluția profesională. O spun la această conferință și cred că nu ne putem permite nicio clipă de răgaz. Toate profesiile juridice sunt și trebuie să fie interesate de viitorul lor. Toate ne reclamă nouă, celor care exercităm demnități în profesii, implicarea responsabilă în construcția viitorului acestora.

Pe de altă parte, acum o sută de ani, legile erau durabile, ajungeau să intre în tradiție și respectul lor în conștiința publică. Vechile coduri au durat decenii și chiar un secol și jumătate în cazul Codului Civil. În acest context, nimeni nu pune la îndoială autoritatea legii sau a magistratului chemat să o aplice. Astăzi, noile legi și cei îndrituiți să le facă sau să le aplice au ajuns subiect de tabloid. Nicio lege importantă nu poate subzista nici măcar un an fără a fi controversată, atacată constituțional și politic. Și atunci de unde autoritate și respect față de aceasta? Pare că nimeni nu se mai gândește la prioritățile cetățenilor, ci la cele politice, individualiste. Balanța drepturilor și principiilor fundamentale se dezechilibrează. După fiecare „eveniment” de politică legislativă au dispărut perioadele de liniște. „A gusta” din succesul unei modificări legislative este o atitudine care caracterizează o eră ce a apus. „Astfel de momente” au devenit o constantă pe care trebuie să o acceptăm și la care trebuie să ne adaptăm, ori de câte ori intervine câte o modificare legislativă națională care are impact direct sau indirect asupra profesiilor juridice, mai ales atunci când trendul european, inclusiv justiția europeană „reorientează” și „reprofilează” profesiile juridice.

Adaptarea continuă, cred, este singura soluție pentru ca lucrurile să evolueze normal, din punct funcțional. A venit momentul să ne adaptăm tendințelor de interprofesionalitate, nu să le negăm. De aceea, o întrebare ar trebui să ne punem cu toții: cum poate fi respectată o lege a justiției, sau oricare altă lege, inclusiv autoritatea judiciară chemată să o aplice, în acest tumult informațional care înăbușește orice analiză? Este adevărat că tabloidizarea tuturor demersurilor culturale, inclusiv a celor juridice, este un trend de neoprit în era tehnologiei. Dar nici nu putem sta cu brațele încrucișate pentru că riscăm să dispărem. Cel puțin așa arată toate prognozele care vorbesc de impactul inteligenței artificiale. Avocații sunt primii vizați să fie înlocuiți de roboți, dar nici judecătorii nu sunt în siguranță având în vedere tendințele de creare a platformelor on-line de soluționare a conflictelor. Am citit de curând, că doi cercetători de la Oxford - Carl Frey și Michael Osborne - au demonstrat că există o probabilitate de 94% ca, până în 2033, serviciile avocaților și notarilor să fie preluate de algoritmi. Poate că este exagerat, dar nici nu putem ignora ori nega impactul inteligenței artificiale asupra profesiilor juridice. Am amintit de acest „atac al algoritmilor”, întrucât consider că, pentru a conștientiza și impune rolul profesiilor juridice în statul de drept, trebuie să ne gândim cum va arăta justiția peste 20-30 de ani.

11.4. Considerații privind viitorul justiției din România. Cred că, în noul context, în România trebuie să reevaluăm modul în care gândim și acționăm, ca juriști. Trebuie să ne regândim rolul în statul de drept și cum putem să-l întărim. Cred că profesiile juridice trebuie să intre în forță în campanii de imagine, prin care să-și afirme rolul și identitatea, ținând cont de noile realități sociale și de perspectivele de evoluție. Actuala ordine de drept nu va subzista prea mult timp, întrucât în zilele noastre suntem total interconectați și schimbările se succed accelerat, afectând toate domeniile, iar justiția și profesiile juridice nu vor fi scutite. Așadar, trebuie să ne gândim în perspectivă, la ce implică schimbările și cum putem contribui la o ordine de drept mai bună. Avem nevoie de o strategie de afirmare a identității profesionale, de întărire a sistemului judiciar și a rolului juriștilor în statul de drept. Sunt convins că nouă, profesiilor juridice din România, nu ne-a fost, nu ne este și nu ne poate fi hărăzită o „înțepenire istorică”. Modelul cultural al juriștilor vremurilor din preajma și de după anul 1918, „factura psihică” a juristului român, bazată pe valori autentice, profesionale și morale, integrarea din „mers” la dinamica profesiilor noastre exercitate în vremuri contemporane, dar mai ales structura profesională bazată în majoritate pe oameni tineri, bine pregătiți și dedicați slujirii adevărului și dreptății, sunt o cheazășie că vom dăinui în marea familie a juriștilor lumii moderne. Să nu uităm, nici un algoritm nu va înlocui vreodată geniul și frumusețea concepției umane. Și tot în metru postmodern: este la latitudinea noastră să facem o altă lume, potrivită nouă, dacă acesta nu ne place. De la înălțimea vârstei mele, eu mi-aș dori o țară așa cum o vedea Petre Țuțea, în care ordinea de drept este una din virtuțile omului și în care legea nu iartă, dar judecătorul, da.

Ce-i lipsește României din punct de vedere juridic? Ce-i lipsește justiției românești? Sunt două întrebări aici, pentru că una este România, puterea judecătorească este doar o parte a unei părți din România. Este o parte a puterilor statului.

României îi lipsește în primul rând răbdarea de a face lucrurile bine, răbdarea de a duce lucrurile până la capăt, răbdarea de a construi profesioniști. Îi lipsește uneori discernământul necesar pentru a prețui profesioniștii indiferent de domeniul în care ei activează. Eu cred că România are nevoie de strungari buni, de viticultori buni, de profesori buni, de electricieni buni. Un meseriaș bun merită aceeași cinste și, așa zice, un titlu de doctor honoris causa, cum merită și un profesor de la universitate. Condiția este ca el să performeze în profesia lui, și de aceea, eu pledez pentru o reșezare a criteriilor de apreciere în societatea românească. Pentru că suntem, dacă tot vorbim de trecut și de vinile trecutului, suntem victimele unei concepții din timpul comunismului: ambiția părinților era să-și vadă copiii cu titlu universitar și să stea într-un birou. Asta era ambiția părinților. Indiferent ce făceau, părinții spuneau: să nu mai muncească la fel de mult copilul, cum muncesc eu. În primul rând asta arată că în legătură cu munca era ceva în neregulă, pentru că până la urmă munca nu trebuie să fie o corvoadă, o neplăcere; trebuie să-ți placă ceea ce faci. Și atunci, nu te gândești că ar fi rău să faci și copilul tău ceea ce faci tu. După aceea, ceea ce este, iarăși, suspect în această idee este dorința de evaziune. Asta este o evadare din realitate. Vrei să construiești pentru copilul tău un fel de paradis, în care el să nu facă nimic și, eventual, să trăiască înconjurat de râuri de lapte și miere. Țăla e paradisul; dar nu e pe pământ. Ne lipsește cultul muncii. Sper să ajungem acolo, pentru că altfel, în competiția europeană în care ne aflăm, pierdem mereu terenul. După aceea, există o competiție globală, în care Europa pierde mereu terenul. Pentru că, din păcate, această concepție a ne-muncii nu e doar în țările post-comuniste. Trebuie să cultivăm acest cult al muncii și al detaliului.

Din punct de vedere juridic ne lipsește coerența; în primul rând coerența legislativă. Avem nevoie de o mai bună ordonare a spațiului normativ întrucât, așa cum spunea distinsul Profesor Valeriu Stoica, „adevărata patrie în care trăim este spațiul juridic și constituțional. Libertatea noastră este creată de acest spațiu juridic și constituțional” [158]. Și dacă acest spațiu este o harababură, o brambureală, înseamnă că, de fapt, noi înotăm într-un hățiş. Este ca și cum ai fi într-o junglă - nu poți să fii liber într-o junglă; trebuie să te zbați în fiecare zi să o organizezi. Avem nevoie de această organizare. E adevărat că un motiv al acestui haos legislativ este chiar modul neînțelept în care s-a făcut uneori receptarea directivelor europene. Uneori au fost preluate *tale quale*, fără niciun fel de grijă pentru a integra aceste seturi enorme de norme în sistemul legislativ românesc, fără a pierde coerența, fără a pierde organizarea, fără a pierde ordinea. Dar, cum astăzi juriștii sunt foarte mulți și sunt tot mai mulți, speranța mea este că, încet-încet, ei vor crea această coerență legislativă.

Concluzii

Am scris aceste rânduri atât pentru a semnala importanta pe care știința dreptului o are în dezvoltarea societății contemporane, cât și pentru a cinsti memoria celor morți în temnițe comuniste, pornind de la preceptul exprimat de Auguste Comte, potrivit căruia „Nu cunoaștem complet o știință atâta timp cât nu-i știm istoria” [159]. Și de aceea, din această perspectivă, cu durere în suflet, trebuie să spun că după umila mea părere Anul Centenar a fost unul ratat. Lipsa unui program coerent, indiferența și debilizmul politicianilor, dar și lipsa unei voci naționale la vârful statului, au dus la un semi-fiasco. Ne-am salvat obrazul prin mult-hulita de tefelști Catedrală a Neamului și studiile închinat Centenarului de Academia Română. Și, de câteva, doar câteva manifestări serioase, ici, colo pe teritoriul țării. Va trece, și acest an va trece în eternitate (când scriam aceste rânduri așteptam să vină și la mine Moș Crăciun). Este, evident, nevoie de un bilanț. Circa 80% din textele mele din acest an, au avut drept subiect Centenarul. Mi s-a părut o temă fundamentală, o dată enormă pentru o Națiune, care trebuie serbată cu demnitate, fast și responsabilitate. Politicienii noștri nu au avut un plan coerent, național, o strategie bine pusă la punct, deși se știa de nevoia unui astfel de proiect din 2014 - pentru că, de facto, România intră prin transilvăneni și bucovineni în Marele Război din 1914 - nu s-a întreprins nimic. Totul a fost încropit pe fugă, neprofesionist și de multe ori de un kitsch desăvârșit. A lipsit tema Basarabiei și Bucovinei în spațiul public, ori nu poți vorbi de Unire dacă nu vorbești de cele două provincii românești. Nici până în ziua de azi nu avem o colecție, un set de cărți fundamentale, gen Unirea Românilor. Bine, știu că au apărut câteva de-a lungul anilor, dar trebuiau reeditate, dacă nu completate pentru că sovietizarea armatelor rusești și acțiunile bolșevicilor în primul război mondial nu au putut fi cercetate în anii comunismului cu acrivie. Volumele trebuiau publicate în limbi de circulație internațională și distribuite, mai ales acum când

apare din nou la orizont iredentismul maghiar. Un slogan prost - România 100 - care a dus la concluzia în sânul tinerei generații că România dăinuie, există, doar de 100 de ani. Bine, nici nu mai vorbesc că tricolorul logoului este greșit. Oficial culoarea care pleacă de la băț este albastru și nu roșu! Mai mult, a lipsit un program educațional prin care elevilor, școlărilor, studenților să li se explice momentul astral de la 1 decembrie 1918. Ministerul Educației a lipsit cu desăvârșire. Asta după ce istoria a fost redusă la o oră în curiculă. Îmi doresc ca toți bugetofarii, toți funcționarii publici care taie frunze la câini, să dea explicații scrise cu ce au făcut pentru Centenar! Știu că e nevoie pentru că urmează un an greu. Din informațiile publice existente, Ungaria pregătește în anii 2019-2020 o amplă campanie anti-Trianon. Evident anti-românească! Iar noi ne-am golit muniția verbală, am golit sacul cu declarații pompoase. Abia așteaptă unii să zică: „Ia mai lasă-mă, dom'le, cu Centenarul, că a trecut”. Vin vremuri grele! Mi-a mai rămas speranța!

Speranța nu e doar pânza unei corăbii ce se umflă pentru a ne scoate din mijlocul unei mări negre și tumultoase și pentru a ne împinge într-un port liniștit al vieții. Speranța nu e doar gând nerostit, tainic, adânc cuibărit în inima călătorului. Speranța e focul ce ține vie dorința, ce provoacă împlinirea, ce desenează și redesenează, de mii de ori, tiparul realităților fabuloase de mai târziu. Speranța e a temerarilor, a celor ce colindă mările destinelor probabile, ce ne sunt scrise fiecăruia dintre noi. A celor care pleacă la drum cu o singură ancoră - credința în bunul Dumnezeu. A celor ce cunosc bucuria împlinirii ca pe o eliberare și dau țărmlul împlânzit pe sălbăticia apei, doar pentru a sădi speranța și în alte inimi. Speranța colindă prin paradisul nostru ciobit, vine și colorează abundent în bucurie chipul oamenilor, cheamă mânuțele mici de copil în mâna mamei când nimeni nu mai crede, sugrumă lacrimi de fericire sub ochelarii părinților doar pentru a da clipei tihna ceasurilor moțâind a adormire. Speranța ne vindecă de neîncredere. Ea ne ridică deasupra ochilor bolta albastră, în care se scaldă, precum păsările, visurile noastre nespuse, neștiute de nimeni. Afară de noi. Speranța vine de nicăieri și pleacă oriunde. Speranța are tocurile înmuiate într-un câmp de brândușe și colindă prin viețile noastre cu exuberanță. Nu-și numără pașii, dar își înfinge tocurile adânc în reavânul sufletelor noastre, ridicând câmp de cireși ce pocnesc în floare, rând pe rând, ropot de ploaie, de magie, în inimile celor ce, întâmplător, sunt martorii trecerii ei, lăsându-i rușinați la gândul că ei au fost cei aleși. Speranța lasă în urma ei o bucurie neînțeleasă, neștiută de noi până atunci, de care ne agățăm ca de o ultimă minune. Când cuvintele nu mai ajung, restul rostește inima. Pe silabe. Pentru că speranța răspunde, când și când, la un nume. De lângă noi. Cât de simplu poate fi totul... E suficient s-o strigi. S-o chemi pentru a te dirija în labirintul reconstrucției justiției române din postura sa ingrată, actuală, strivită între nicovala identității naționale și ciocanul procesului integrării europene!

Referințe

[96] A se vedea: Cristina Roman, „Represiune și regim concentraționar în România comunistă (1945-1967)” în Andrei Muraru (coord.), Clara Mareș, Dumitru Lăcătușu, Marius Stan, Constantin Petre, Sorin Cucera, Dicționarul penitenciarelor din România comunistă (1945-1967), Editura Polirom, Iași 2008, pp. 20-21.

[97] Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, Drept penal român, Partea generală, Editura Universul Juridic, 2014, p. 31.; C. Bulai, Manual de drept penal. Partea generală, 1997, p.17; Gheorghe Alecu, Corelația dintre ordinea constituțională, politica penală și legea penală, RDP. nr. 3 din 2010, p. 41.

[98] Costică Bulai, Știința politicii penale, SCJ nr. 1 din 1972, pp. 71-78; Costică Bulai, Despre fenomenul criminalității și despre politica penală a statului. RRD, nr. 5 din 1970, pp. 50-60.

[99] R. Merle, A. Vitu, Traité de droit criminel, Editura Cujas, 1967, p. 96, citat în Constantin Mitrache, Cristian Mitrache, Drept penal român, Partea generală, p. 31.

[100] Viorel Pașca, Drept penal, partea generală, Editura Universul Juridic, București, 2014, p. 9.

[101] Oana Roxana Ifrim, Legea penală ca instrument al politicii penale în ultimul secol (1918-2018), comunicare prezentată la sesiunea anuală de comunicări științifice a Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu”, Dreptul românesc la 100 de ani de la Marea Unire. Dimensiuni și tendințe, București, 20 aprilie 2018, pp. 396-399.

[102] Vintilă Dongoroz și colaboratorii, Explicații teoretice ale Codului penal român, vol. III, Editura Academiei Române, București, 1971, p. 7.

[103] Oana Roxana Ifrim, op. cit., p. 397.

[104] Rodica Mihaela Stănoiu, Introducere în criminologie, Editura Academiei Române, 1989, p. 28.

- [105] Vintilă Dongoroz, în I. Tanoviceanu, V. Dongoroz, *Tratat de drept și procedură penală*, vol. I, București, p. 30–32; vol. III, pp. 197–220.
- [106] Oana Roxana Ifrim, op. cit., p. 399.
- [107] Vintilă Dongoroz, *Studiu introductiv, Explicații teoretice*, vol. I, p. 5.
- [108] Oana Roxana Ifrim, op. cit., p. 397.
- [109] Oana Roxana Ifrim, op. cit., p. 399.
- [110] Mircea Dușu, coordonator, *Vintilă Dongoroz (1893-1976), Personalitate complexă a dreptului românesc*, Editura Academiei Române, 2013, p. 189.
- [111] Oana Roxana Ionescu, Ion Ifrim, *Dreptul penal român într-o viziune europeană*, Editura Universul Juridic, București, 2017, p. 35.
- [112] Vintilă Dongoroz, *Principalele transformări ale dreptului penal în lumina concepției marxist-leniniste*, în „*Studii juridice*”, Ed. Academiei Române, 1960, p. 399 și urm.
- [113] Vintilă Dongoroz, *Sinteze asupra noului Cod penal al României*, în S.C.J., nr. 1/1969, p. 4.
- [114] Oana Roxana Ifrim, op. cit., p. 399.
- [115] A se vedea, pentru detalii, Grigore Georgiu, *Istoria culturii române moderne*, Editura Comunicare.ro, București, 2002.
- [116] https://ro.wikipedia.org/wiki/Abdicarea_regelui_Mihai
- [117] https://ro.wikipedia.org/wiki/Rom%C3%A2nia_comunist%C4%83
- [118] Publicat în *Monitorul Oficial*, nr. 202 din 2 septembrie 1944.
- [119] Camelia Nicoleta Olteanu, *Autoritarism și putere centralizată în perioada 1938-1948. Cazul României*, material preluat de pe site-ul: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/279-288.pdf.
- [120] Publicat în *Monitorul Oficial*, partea I, nr. 235/11.10.1944.
- [121] Gheorge Buzatu, *România și războiul mondial 1939-1945. Centrul de istorie și civilizație europeană*, Editura All, București, 1999, p. 47.
- [122] OCTROIÁ vb. I. tr. (Jur.) A acorda ca pe o favoare, a conceda o favoare. [Pron. -tro-ia, p.i., 3,6 -iază, ger. -ind. / < fr. octroyer].
- [123] Stanomir I., *Libertate, lege și drept. O istorie a constituționalismului românesc*, Editura Polirom, Iași, 2005, p. 79.
- [124] B.O. Partea I. Nr. 161 din iulie 1946.
- [125] B.O. Partea I. Nr. 161 din iulie 1946.
- [126] Prisca N., *Sistemul electoral în R.P.R.*, Editura Științifică, București, 1964. 44 p.
- [127] Publicat în *Monitorul Oficial* Partea I, nr. 300 bis/30 decembrie 1947.
- [128] *Decretele Regale nr. 2218 și 2219 din 13 iulie 1946*, publicate în *Monitorul Oficial* nr. 161/15 iulie 1946. A se vedea și site-ul: http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htm_act?ida=39271.
- [129] Pentru detalii a se vedea: Iuliu Crăcană, *Dreptul în slujba puterii: Justiția în regimul comunist din România 1944-1958*, Editura Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2015, p. 135.
- [130] *Legea nr. 32 din 25 februarie 1948 pentru dizolvarea Adunării Deputaților, reglementarea convocării Marii Adunări Naționale și trecerea puterii legislative asupra Guvernului*, publicată în *Monitorul Oficial* nr. 46 din 25 februarie 1948.
- [131] Camelia Nicoleta Olteanu, op. cit., p. 288.
- [132] <https://www.historia.cum-a-fost-utilizata-legislatia-ca-instrument-al-represiunii-in-romania-comunista>
- [133] Vasile Pop, *Justiția ca armă politică: 1944-1960*; <http://astra.iasi.roedu.net/pdf/nr5>
- [134] A se vedea, pentru detalii: Octavian Opreș, *Statul de drept și justiția înainte și după 1989*, preluat de pe site-ul: <http://www.punctulcritic.ro/octavian-opres-statul-de-drept-si-justitia-inainte-si-dupa-1989.html>.
- [135] Publicat în *Buletinul Oficial* din 27 februarie 1948.
- [136] *Ibidem*, pp. 21-23.
- [137] *Ibidem*, pp. 24-25.
- [138] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 28, p. 365.
- [139] I. V. Stalin, *Problemele leninismului*, ediția a III-a, Editura pentru literatură politică, București, 1952, p. 511.
- [140] V. Râpeanu, op.cit., p. 69.
- [141] A se vedea, pentru detalii: Octavian Opreș, *Statul de drept și justiția înainte și după 1989*, preluat de pe site-ul: <http://www.punctulcritic.ro/octavian-opres-statul-de-drept-si-justitia-inainte-si-dupa-1989.html>.
- [142] Franz Kafka, *Colonia penitenciară*, Editura Humanitas Multimedia, București, 2015.

[143] A se vedea, pentru detalii: Florian Banu, Instrumentalizarea justiției de către regimul comunist (1945-1958), „Caietele CNSAS, anul II, nr. 2, 2009, pp. 121-146.

[144] Iuliu Crăcană, Dreptul în slujba puterii: justiția în regimul comunist din România 1944-1958, Editura Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2015, p. 157.

[145] Ibidem.

[146] Petrache Zidaru, Tribunalele militare - un secol și jumătate de jurisprudență (1852-2000), București, Editura Universul Juridic, 2006 (pentru numeroasele minusuri ale lucrării, vezi recenzia realizată de Iuliu Crăcană în „Caietele C.N.S.A.S.”, anul 1, nr. 1/2008, p. 239-251); Cezar Măță, „Justiția populară”: între represiune și coerciție (1948-1953), în „Studii și materiale de istorie contemporană”, serie nouă, vol. III, 2004, p. 109-116; Florin Șperlea, Cazul Pătrășcanu și procesele staliniste din „democrațiile populare”, în „Revista de Istorie Militară”, nr. 4-5/2004, p. 60-64; Oana Ilie, Tribunalul Poporului - instrument al justiției proletare, în „Muzeul Național”, 15, 2003, p. 425-443; Marius Oprea a inserat un subcapitol intitulat Justiția ca poliție politică în una din lucrările sale, dar, de fapt, respectivul capitol este consacrat legislației represive elaborată de regimul comunist în perioada 1948-1958, și nu organelor de justiție; Marius Oprea, Bastionul cruzimii. O istorie a Securității (1948-1964), Iași, Editura Polirom, 2008, p. 116-126. Surprinzătoare este și opțiunea autorilor Raportului final, care, în ciuda faptului că au inclus în partea a II-a a raportului un capitol intitulat Instituțiile juridice, au consacrat doar o singură pagină (p. 201) instituțiilor juridice ale regimului comunist, restul capitolului tratând legislația comunistă, constituțiile și „caracterul ilegal al regimului” - cf. Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, Raport final, editori Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrințu, Cristian Vasile, București, Editura Humanitas, 2007, p. 201-212.

[147] Exempli gratia, Liviu P. Marcu, Istoria dreptului românesc, Editura Lumina Lex, București, 1997.

[148] <https://www.universuljuridic.ro/emisiunea-tv-legal-point-45-valeriu-stoica-despre-dreptate-si-imaginatia-juridica/>

[149] Edmund Burke, Reflecții asupra Revoluției din Franța, Editura Nemira, București, 2000.

[150] Russell Kirk, Imaginația morală, selecția textelor și introducere de Sever Voinescu, cuvânt de încheiere de Theodor Paleologu, traducere din engleză de Adriana Bădescu, Loredana Bucuroaia, Ioana Ieronim, Mihai Moroiu, Bogdan-Alexandru Stănescu, Editura Baroque Books&Arts, București. Russel Kirk (1918-1994) politolog, moralist, istoric, critic social, critic literar și autor de scrieri de ficțiune cunoscut pentru influența sa asupra conservatorismului american al secolului XX.

[151] <https://evz.ro/imaginatia-morala.html?v=347635&page=2>

[152] John Rawls, O teorie a dreptății, Editura Sophia, București, 2012.

[153] Robert Nozick (1938-2002) a fost un proeminent filosof american, în special în perioada anilor 1970 și 1980. A scris în următoarele domenii filosofice: filosofie politică, etică, filosofia științei, metafizică, epistemologie. Principala lui operă rămâne „Anarhie, stat și Utopie”, apărută în 1974, ce a constituit un răspuns libertarian la cartea lui John Rawls „A Theory of Justice”, apărută în 1971.

[154] Ioan Chelaru, Generalizarea diabolică - atentat la prestigiul profesiilor juridice, articol preluat de pe site-ul: <https://www.universuljuridic.ro/generalizarea-diabolica-atentat-la-prestigiul-profesiilor-juridice/>

[155] Ioan Chelaru, Statul de drept în România la 100 de ani de la Marea Unire. Rolul profesiilor juridice, articol preluat de pe site-ul: <https://www.juridice.ro/essentials/2283/statul-de-drept-in-romania-la-100-de-ani-de-la-marea-unire>.

[156] Ibidem.

[157] Ziaua justiției, 2018. Alocuțiunea domnului avocat Ioan Chelaru, vicepreședinte UNBR la Ziaua justiției 2018, sărbătorită la Uniunea Juriștilor din România, preluată de pe site-ul: <http://www.unbr.ro/ziaua-justitiei-2018-alocutiunea-domnului-avocat-ioan-chelaru-vicepresedinte-unbr-la-ziaua-justitiei-2018-sarbatorita-la-uniunea-juristilor-din-romania>.

[158] <https://www.universuljuridic.ro/emisiunea-tv-legal-point-45-valeriu-stoica-despre-dreptate-si-imaginatia-juridica/>

[159] Isidore Marie Auguste François Xavier Comte (1798-1857) a fost un sociolog și filosof francez, fondatorul teoriei pozitivismului. Auguste Comte a urmărit crearea unei filosofii pozitivistice, corespunzătoare ultimului stadiu la care omnia trebuia să aspire în viziunea sa, după ce a trecut prin faza teologică și cea metafizică, care erau considerate drept faze necesare în dezvoltarea omenirii de la copilărie spre maturitatea din cea de a treia fază, a spiritului pozitiv.